

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Gabriela Koudelová

Trestní odpovědnost mladistvých

Diplomová práce

Olomouc 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma **Trestní odpovědnost mladistvých** vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 31.8.2018

.....

Gabriela Koudelová

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce, **JUDr. Bronislavě Coufalové, Ph.D.**, za vstřícný přístup, odborné vedení a poskytnutí cenných rad a připomínek.

Obsah

Seznam použitých zkratek.....	5
Úvod.....	6
1. Historický vývoj trestní odpovědnosti mladistvých na území České republiky.....	8
2. Právní úprava trestní odpovědnosti v České republice	15
2.1. Základní zásady a pojmy zákona č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů	15
2.2. Vztah zákona č. 218/2003 Sb. k ostatním právním předpisům	17
3. Trestní odpovědnost mladistvých pachatelů v současné právní úpravě.....	19
3.1. Trestní odpovědnost obecně a podmíněná trestní odpovědnost.....	19
3.2. Provinění	22
3.3. Mladistvý pachatel.....	23
3.3.1. Věk.....	25
3.3.2. Rozumová a mravní vyspělost	29
3.3.3. Příčetnost.....	34
3.4. Zánik trestní odpovědnosti mladistvých	37
4. Srovnání české právní úpravy trestní odpovědnosti mladistvých s právní úpravou v zahraničí	41
5. Právní úprava trestní odpovědnosti mladistvých de lege ferenda	46
Závěr	49
Zdroje:	51
Abstrakt	55
Klíčová slova/Keywords	57

Seznam použitých zkratk

ČR- Česká republika

TZ – Trestní zákoník

ZSVM- Zákon o soudnictví ve věcech mládeže

LZPS – Listina základních práv a svobod

NS – Nejvyšší soud

Úvod

Pojem trestní odpovědnost mladistvých je neustále skloňované téma, ať už v mnoha publikacích, či odborných člancích a další literatuře. S měnícími se společenskými potřebami se také dostává do popředí i otázka, zda trestání mladistvých pachatelů dle zákona č. 218/2003 Sb. není až příliš mírné. S tím také souvisí např. problematika stanovení nižší dolní hranice trestní odpovědnosti, jejíž snížení by znamenalo právě zpřísněné trestání ve věcech mladistvých. Nicméně trestní odpovědnost mladistvých není omezena pouze na řešení této problematiky, ale nabízí širší spektrum otázek, kterým se chci v rámci své práce věnovat. Kriminalita mládeže (a s tím spojená relativní trestní odpovědnost mladistvých) je celkově často diskutovaným tématem nejen v tuzemském právním prostředí, jelikož se jedná o velmi společensky citlivé téma (zvláště tedy v případě spáchání těch nejzávažnějších trestných činů mládeží). Zároveň se jedná o závažný sociálně-patologický jev, který neustále vzbuzuje značnou pozornost.

Hlavním cílem mé práce je vymežit problematiku trestní odpovědnosti mladistvých, analyzovat současnou právní úpravu (s důrazem na dolní hranici této trestní odpovědnosti) a pokusit se zodpovědět na otázku, jaké jsou hlavní nedostatky právní úpravy trestní odpovědnosti mladistvých v současné právní úpravě a jaké by mohlo být jejich řešení. Dále se také pokusím zodpovědět otázku, zda je současná úprava trestní odpovědnosti mladistvých účelná s přihlédnutím právě k těmto nedostatkům. Ke splnění tohoto cíle užiji ve stěžejních kapitolách metodu analytickou a v kapitole zabývající se vývojem právní úpravy metodu historickou.

Obsahově je má práce členěna do 5 kapitol. První kapitola pojednává o historickém vývoji institutu trestní odpovědnosti mladistvých na našem území, kde uvádím stručný historický přehled od nejstarších dob po současnou právní úpravu.

V rámci druhé kapitoly se věnuji současné právní úpravě tohoto institutu, především pak úpravě v ZSVM. Tato kapitola je členěna do dvou podkapitol, kdy v první podkapitole vytyčuji základní pojmy a věnuji se některým základním zásadám obsaženým v ZSVM. Druhá podkapitola se věnuje vztahu tohoto zákona k ostatním právním předpisům právního řádu ČR.

Třetí kapitola tvoří stěžejní část mé diplomové práce, jelikož se v ní budu zabývat jednotlivými pojmy charakterizujícími a zakládajícími trestní odpovědnost.

Tato kapitola je dále členěna na 4 podkapitoly. V rámci těchto jednotlivých podkapitol vymezím osobu mladistvého pachatele se stanovením věkové hranice trestní odpovědnosti, přiblížím institut rozumové a mravní vyspělosti a příčetnosti a zároveň se pokusím vytyčit nejčastější argumenty pro snížení dolní věkové hranice, stejně tak jako argumenty proti snížení této věkové hranice. Mimoto také vymezím pojem zánik trestní odpovědnosti mladistvých, či provinění.

Současnou právní úpravu se pokusím srovnat se zahraniční v kapitole čtvrté, kde budu zkoumat institut trestní odpovědnosti v zahraničních právních úpravách, především však v rámci kontinentální Evropy s důrazem na stanovenou dolní věkovou hranici v těchto úpravách. Závěrem této kapitoly stručně vymezím úpravu trestní odpovědnosti mladistvých na Slovensku a v Německu.

Závěrem mé diplomové práce se chci věnovat možným úpravám tohoto institutu de lege ferenda a zhodnotím současný stav právní úpravy.

1. Historický vývoj trestní odpovědnosti mladistvých na území České republiky

Problematiku trestní odpovědnosti mladistvých a soudnictví ve věcech mládeže lze z historického hlediska považovat za poměrně novodobý institut trestněprávní oblasti, jelikož se poprvé v zákonné podobě objevuje až v březnu 1931, a to zákonem o trestním soudnictví nad mládeží, č. 48 Sb. z. a n. Ovšem i před přijetím této právní úpravy bylo třeba řešit situace, kdy se určitého společensky škodlivého činu dopustil nedospělý mladistvý. V dřívějších dobách bylo posuzování takového jednání na našem území problematické z důvodu dlouhodobé neexistence jednotné kodifikace trestního práva. Platilo právo obyčejové, to se však různilo. Docházelo na našem území k právnímu partikularismu. Působením moci knížecí a církevní se začíná vytvářet jednotné zemské právo, to však platí vedle dalších právních systémů (např. právo vesnické a městské). V rámci tohoto obyčejového práva nelze nalézt jakékoli soudnictví nad mládeží, jelikož se rozlišovala pouze nedospělost a dospělost člověka. Ovšem i hranice dospělosti se různila a k jejímu určení se užívalo tzv. vyspělosti tělesné určované úředním ohledáním. Tato metoda určování dospělosti se mění a v tzv. *Knihách Tovačovské a Drnovské* (15. a 16. století) se již dospělost určuje podle stanovených let.¹ Věková hranice není však stále jednotná a liší se dle stavu a pohlaví.

Prvním značným mezníkem pro oblast trestního práva bylo vydání *Obnoveného zřízení zemského* (vydané v roce 1627, na Moravě pak 1628), platným až do tereziánské kodifikace v roce 1768. Tento dokument vyhlášený Ferdinandem II., jenž ustanovuje absolutismus pro České království, představuje základní právní kodex a dochází ke sjednocování předpisů trestního práva.² Avšak stále neexistuje úprava právního postavení nedospělců.

K vydání prvního uceleného samostatného trestního zákoníku dochází v roce 1707 císařem Josefem I., kterým byl tzv. *Hrdelní řád císaře Josefa I.* (též nazývaného jako *Constitutio criminalis Josephina*) vydaného pro Čechy, Moravu a Slezsko. Tento hrdelní řád byl koncipován spíše jako předpis procesní povahy, jehož výchozím a podpůrným pramenem se stal *Constitutio Criminalis Carolina* platný pro země

---

¹ ZEZULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 12-13.

² VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. nezměněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 28.

německé (Hrdelní řád císaře Karla V.).³ I po vydání Hrdelního řádu zůstávají v platnosti ostatní právní předpisy upravující trestní právo, tedy mimo jiné i Obnovené zřízení zemské. Co do právní úpravy mladistvých Hrdelní řád císaře Josefa I. zatím neobsahuje trestání mladistvých, nicméně se již věk objevuje jako jakási polehčující okolnost, přičemž věk je stanoven u chlapců na 18 let a u dívek na 15 let.

Constitutio criminalis Josephina je v roce 1768 nahrazen společným rakousko-českým Hrdelním řádem Marie Theresie (*Constitutio criminalis Theresiana*), který vychází z práva rakouského. Ten také nahrazuje vedle Josefiny i ostatní partikulární právní předpisy. Dochází tak k přerušení line starého českého trestního práva a stanovují se jednotná pravidla pro rakouské i české země. Řád byl však již ve své době zastaralý. V tomto díle je věku připisována pouze míra určité polehčující okolnosti. Avšak zde jich rozlišujeme 3 věkové kategorie: dětství (do 7. roku věku), nedospělost (do 14. roku věku) a věk mladistvý (do 16 roku věku).⁴

Za zmínku stojí i tzv. *Všeobecný zákoník o zločinech a trestech za ně* císaře Josefa II. z roku 1787, jenž představuje nástup moderního pojetí trestního práva. Tento zákoník je poznamenán osvícenskou právní filosofií, kdy se do popředí dostává názor, že trest by měl být úměrný nebezpečnosti spáchaného činu a namísto neúměrného trestání pachatele by měla být snaha o jeho převýchovu. Dalším významným bodem úpravy je i uplatňování zásady „nullum crimen sine lege“ a „nullum poena sine lege“.⁵ Co do úpravy právního postavení mladistvých se zde objevuje vyloučení trestní odpovědnosti do 12. roku věku. Jako polehčující okolnost byl věk do 20 let stanoven *Zákoníkem o zločinech a těžkých policejních přestupcích* v roce 1803.⁶ Rakouský trestní zákoník z roku 1852 (zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích) je jeho pouhou novelizací, i přesto se však stal základem pozdějšího rakouského i českého trestního práva. Na našem území byl platný téměř sto let. Avšak oblast trestního soudnictví nad mladistvými byla v tomto předpise později zrušena. Rozděluje 3 věkové kategorie (podobně jako tomu bylo v Hrdelním řádu Marie Theresie).

---

³ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. nezměněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 28.

⁴ ZEŽULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 16.

⁵ MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. 1. vydání. Praha: Orac, 1995, s. 158.

⁶ ZEŽULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 17.

I nadále však vyvstávala potřeba komplexnějšího řešení problematiky trestání mladistvých. V cizině docházelo k reformám již v průběhu 2. poloviny 19. století (např. v Anglii, Spojených státech, později ve Francii, či Belgii). Snahy o kodifikaci trestního práva mládeže se projevují i na našem území vypracováním osnovy zákona o trestním právu mládeže, kterým byla osnova Zákona o trestání a trestní ochraně osob mladistvých (tzv. *Kleinova osnova*). Ta byla říšské radě předložena v roce 1907 a znovu v roce 1909. Osnova také ve svých ustanoveních obsahovala úpravu trestní odpovědnosti mladistvých. Přestože nedosáhla váhy zákona, lze spatřovat snahy o vyjmutí problematiky trestání mladistvých z běžných trestních zákonů a její kodifikaci v samostatné komplexnější právní úpravě. V této souvislosti dochází pouze ke slučování pravomocí poručenských a pravomocí trestních u okresních soudů, u jiných soudů k přikazování trestněprávních věcí mladistvých jednomu specializovanému soudci nebo senátu. Vzniká jakési zvláštní trestní právo mladistvých, které se začíná vedle rodiny, obecného školství a ochranné výchovy řadit do celkového systému výchovy mládeže.⁷

Potřeba řádné úpravy práva mladistvých v trestních věcech ještě zesílila příchodem první světové války, kdy dochází k všeobecnému poklesu morálky a přibývá také trestných činů spáchaných mladistvými. Právě světová válka zapříčinila celkové zanedbání výchovy dorostu, jehož důsledkem bylo značné zvýšení kriminality v poválečném období. „*Mravní úpadek a ohrožení mládeže dosáhly tehdy za doby válečné již takového stupně, že ti, kdo si správně uvědomovali, že budoucnost státu spočívá v jeho mládeži, právem se lekli této budoucnosti při pomyšlení na to, jaká to vyroste ze zanedbané mládeže generace.*“⁸ Proto 1917 je přepracovaná osnova zákona opět panské radě předložena, avšak bezúspěšně.

Odlišná situace je na území Slovenska a Podkarpatské Rusi, kde platí jiné právní předpisy, a to bývalé uherské právo.⁹ Pro oblast soudnictví nad mládeží lze situaci na Slovensku a v Podkarpatské Rusi považovat za kladnější, přesto je úprava považována za částečně zastaralou a složitou. Konkrétně se jedná o dva zákonné

---

⁷ ZEZULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 21.

⁸ MIŘIČKA, August, SCHOLZ, Otto. *O trestním soudnictví nad mládeží: zákon ze dne 11. března 1931 č. 48 Sb. z. a n. a důvodovými zprávami prováděcími nařízeními a souvisícími zákony*. Praha: Československý Kompas, 1932, s. 3.

⁹ Na území Čech, Moravy a Slezska platí nadále právo rakouské, konkrétně rakouský trestní zákoník z roku 1852 a trestní řád z roku 1873. Na území Československa se tak uplatňuje dvojí právní úprava.

články, a to čl. XXXVI/1908 a čl. VII/1913, které se zabývaly trestním právem mládeže. Na tyto články pak navazuje celá řada vládních nařízení vztahujících se k dané problematice.¹⁰

I přes dřívější snahy v dobách Rakouska-Uherska a v poválečném období byl institut trestního práva mladistvých na českém území do zákonné úpravy poprvé vnesen až zákonem ze dne 11. března 1931 č. 48 Sb. z. a n. o trestním soudnictví nad mládeží. Teprve vypracování druhé osnovy zákona v roce 1930¹¹ došlo zdárného konce a osnova zákona byla předložena Poslanecké sněmovně.

Nový zákon č. 48/1931 z. a n. vycházel nejen z osnovy zákona z roku 1922, ale inspiroval se i zahraničními právními úpravami (konkrétně úpravou německou a rakouskou) a sjednotil právní úpravu soudnictví ve věcech mladistvých na celém území Československa. Jednalo se o tzv. *lex specialis* k běžným trestněprávním předpisům, tedy platilo, že pokud tento zákon nestanovil jinak, užilo se obecné právní úpravy. Zákon byl již ve své době považován za moderní a zdařilý. Samotný zákon byl vybudován na moderních zásadách a myšlenkách. Vůdčí myšlenkou je zásada přednosti opatření před trestem. Důsledkem protiprávního jednání by tak neměl být nepřiměřený trest jako odplata za čin, ale snaha o převýchovu a polepšení provinilce. Dále jsou kladeny požadavky na trestní řízení ve věcech mladistvých, které jsou stanoveny odchylně od řízení ve věcech dospělých osob s respektem k věku a mravní vyspělosti mladistvého.¹²

Kategorie mladistvých byla zákonem v § 2 stanovena na věk 14 až 18 let. Byly tedy stanoveny co do věku 3 kategorie trestní odpovědnosti: v § 1 osoby trestně neodpovědné (osoby, které nedovršily čtrnáctý rok svého věku), v § 2 osoby mladistvé (osoby, které v době spáchání činu dovršily čtrnáctý, ale nedokonalý osmnáctý rok svého věku- ty byly trestně odpovědné podle trestních zákonů, nestanovil-li tento zákon jinak) a poslední kategorii tvořili dospělí (ti jsou plně trestně odpovědní). Tvůrci zákona se rozhodli při stanovení dolní hranice trestní odpovědnosti pro hranici 14.

---

¹⁰ MIŘIČKA, August, SCHOLZ, Otto. *O trestním soudnictví nad mládeží: zákon ze dne 11. března 1931 č. 48 Sb. z. a n. a důvodovými zprávami prováděcími nařízeními a souvisícími zákony*. Praha: Československý Kompas, 1932, s 3-4.

¹¹ První poválečné vypracování osnovy zákona v roce 1922 zůstalo pouze předmětem jednání mezi ministerstvy, nedošlo ani k jejímu předložení Národnímu shromáždění. Stala se však významným podkladem pro vypracování osnovy v roce 1930

¹² MIŘIČKA, August, SCHOLZ, Otto. *O trestním soudnictví nad mládeží: zákon ze dne 11. března 1931 č. 48 Sb. z. a n. a důvodovými zprávami prováděcími nařízeními a souvisícími zákony*. Praha: Československý Kompas, 1932, s 5-6.

dokonaného roku věku, a to s přihlédnutím ke skutečnosti, že v tomto věku byl provinilci dán určitý mravní a rozumový základ školní výchovou, proto je již schopen chápat význam svých skutků a důsledky svého jednání. Dříve byl také 14. rok věku častým obdobím, kdy mladiství v méně zámožných rodinách vstupovali do práce či učení.¹³ Jako horní hranice byl stanoven 18. rok věku, jak je již zmíněno výše. Tato hranice byla stanovena zejména s přihlédnutím k dokončenému psychickému vývoji dítěte. Doba dokončení vývoje dítěte však není jednotná u všech jedinců. Zpravidla lze za ni považovat 16. rok, avšak výjimkou nejsou případy, kdy k dovršení psychického vývoje dochází později. Proto je horní hranice stanovena tak, aby pokryla i tyto případy opožděného dovršení psychického a mravního vývoje (tím jsou následovány i novější zahraniční zákonné úpravy, jako např. německá, rakouská či dánská).¹⁴ Trestné činy, kterých se mladiství dopouští, jsou zákonem označeny jako provinění.

Ačkoli byl již ve své době zákon považován za moderní, jako výhradní zákon ve věcech mladistvých platil pouze 8 let do tzv. Mnichovské dohody. Vyhlášením Protektorátu Čechy a Morava v roce 1939 na našem území se obyvatelstvo začalo dělit na dvě skupiny: obyvatelé protektorátu a říšské občany, přičemž se na každou z těchto skupin vztahoval odlišný právní režim (tedy i právo mladistvých se uplatňovalo rozdílně). Na říšskou část obyvatel se uplatňoval zákon německý, obyvatelé protektorátu byli naopak pod režimem zákona z roku 1931.¹⁵ Po skončení tzv. období nesvobody se dále na našem území uplatňoval pouze zákon 48/1931 Sb., avšak ne na dlouhou dobu, jelikož byl v roce 1950 zrušen úplně. Problematika trestání mladistvých byla opět vrácena do roviny obecných předpisů a řídila se právní úpravou nového trestního zákona č. 86/1950 sb., trestní zákon a dále trestního řádu č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním. V trestním zákoně z roku 1950 bylo trestání mladistvých věnováno jen asi 10 paragrafů, které byly zařazeny pod hlavu 7 s názvem *Odchytky pro zvláštní způsoby řízení*. Došlo i ke zrušení soudů pro mládež.

Ani tento zákon neměl dlouhého trvání a již v roce 1961 dochází k účinnosti dvou nových kodexů (trestní zákoník č. 141/1961 Sb. a trestní řád č. 141/1961 Sb.). V těchto zákonech je však mladistvý pachatel pouze zohledněn a stále tak chybí

---

¹³ MIŘIČKA, August, SCHOLZ, Otto. *O trestním soudnictví nad mládeží: zákon ze dne 11. března 1931 č. 48 Sb. z. a n. a důvodovými zprávami prováděcími nařízeními a souvisícími zákony*. Praha: Československý Kompas, 1932, s 14

¹⁴ Tamtéž

¹⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011, s 12.

komplexnější úprava. Trestní odpovědnost (respektive neodpovědnost) je zde stanovena v § 11, který stanovil, že osoba, která v době spáchání činu nedovršila patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědná. Tento paragraf ve spojení s § 74 stanovuje věkovou hranici mladistvého na 15-18 let.¹⁶ Otázce stíhání mladistvých je věnována hlava VII. – Zvláštní ustanovení stíhání mladistvých, avšak v rozsahu pouhých dvanácti paragrafů. V rámci těchto kodexů dochází v roce 1989 k rozsáhlým novelám, ty se však problematiky mladistvých nedotýkaly. Co však mohlo ovlivnit otázky týkající se delikventní mládeže, bylo zavedení nových institutů či rozsáhlé změny ve stávající právní úpravě (např. nově uzákoněný alternativní trest obecně prospěšných prací, či úprava odklonů od trestního stíhání). Tyto instituty (ač obecné povahy) se začaly v praxi v rámci trestání mladistvých hojně užívat. Přesto však úprava nedokázala dostatečně reagovat na odlišnosti delikvence mladistvých.¹⁷

V roce 1997 vzniká v rámci Komise pro rekonstrukci práva při Ministerstvu spravedlnosti pracovní skupina, jejímž úkolem bylo vypracovat osnovu k zákonu upravující problematiku trestání mládeže. Na základě dokumentů a analýz této pracovní skupiny pak v roce 2000 spatří světlo světa první (ač neoficiální) osnova nového zákona upravující trestní právo mládeže.¹⁸ Zákon byl v Parlamentu ČR předložen jako Vládní návrh zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) (dále jen „návrh ZSVM“) a sněmovně předložen 4.2.2003. Návrh zákona kopíroval věkovou hranici trestní odpovědnosti mladistvých z trestního zákoníku a definoval mladistvého jako osobu ve věku 15-18 let (§ 2 písm. d návrhu ZSVM). Proti takto stanovené věkové hranici se ve druhém čtení návrhu zákona ohradil tehdejší poslanec Radim Chytka, který návrh zákona podrobil značné kritice. Především shledal zákon psaný na principu: „*čím větší grázl, tím menší trest*“ a vyzval přítomné k připojení se k návrhu na zamítnutí tohoto zákona. Závěrem pak vznesl pozměňující návrh k projednávanému zákonu o soudnictví ve věcech mládeže („*dále jen ZSVM*“), kdy navrhoval snížení věkové hranice z patnácti let na čtrnáct let.¹⁹ Přesto

---

¹⁶ Mladistvým je osoba, která v době spáchání trestného činu dovršila patnáctý rok a nepřekročila osmnáctý rok svého věku.

¹⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011, s 13.

¹⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011, s 14.

¹⁹ *Stenografický zápis 16. schůze, 16. května 2003* [online]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/eknih/2002ps/stenprot/016schuz/s016126.htm>> .

byl návrh zákona schválen v původním znění (tedy dolní věková hranice stanovena na 15 let) a dne 31.7.2003 vyhlášen ve Sbírce zákonů.

Problematika věkové hranice trestní odpovědnosti mladistvých se opět do debaty dostává při příležitosti přijímání nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „TZ“). Tento zákon byl jako vládní návrh zákona předložen v únoru 2008 a ve svém znění převzal dřívější věkovou hranici trestní odpovědnosti, tedy dolní věková hranice zůstala 15 let. Ve druhém čtení bylo opět navrženo pozměnění tohoto ustanovení z 15 let na 14 let. Tato změna byla nakonec prosazena a zákoník vchází v platnost s věkovou hranicí trestní odpovědnosti stanovenou na 14 let. Snížení věkové hranice následně vyvolalo vlnu kritiky. Úpravě bylo především vytýkáno, že snížením věkové hranice nedochází pouze k možnosti dřívějšího trestání mladistvého, ale hlavně je snižována jeho ochrana před trestnými činy (např. před sexuálními delikty). Navíc *„problém závažné trestné činnosti dětí legislativně vyřešil Zákon o soudnictví ve věcech mládeže (č. 218/2003 Sb.), platný již od 1. 1. 2004, jenž umožňuje postavit takového pachatele před soud bez ohledu na jeho věk.“*²⁰ Proto se hranice zpět stanovila podle staré právní úpravy na 15 let ještě v legisvakanci lhůtě zákonem č. 306/2009 Sb. a od 1.1.2010 (kdy TZ vstupuje v účinnost) se mladistvým stává osoba, která dovršila 15. rok svého věku.

---

²⁰ POSLANECKÁ SNĚMOVNA ČR. Důvodová zpráva k zákonu, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, a některé další zákony. [online]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=748&CT1=0>>.

2. Právní úprava trestní odpovědnosti v České republice

Účinností ZSVM je od 1.1.2004 problematika soudnictví ve věcech mládeže v působnosti tohoto zákona. Účel právní úpravy upravuje kodex již ve svém § 1, který je stěžejním ustanovením zákona, kdy v odst. 1 stanovuje: *„Tento zákon upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoníku, opatření ukládaná za takové protiprávní činy, postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže.“* Zákonem jsou upraveny normy jak hmotněprávní povahy (především vymezení základních pojmů, možných odchylek od obecné úpravy v trestním zákoně, i nových právních institutů) tak i procesněprávní aspekty.

Jak již samotný název zákona napovídá, nevztahuje se kodex pouze na osoby mladistvé (tedy na osoby po dovršení 15. roku věku a před dovršením 18. roku věku), ale i na další věkovou skupinu osob, a to děti mladší 15 let (v tomto zákoně označených jako „dítě“). Tyto věkové skupiny označuje souhrnným pojmem „mládež“. Těmto pojmům odpovídá i členění zákona, který je rozdělen do 8 částí, přičemž stěžejní první část je dále dělena do 4 hlav. V Hlavě I. uvádí obecná ustanovení vztahující se jak na osoby mladistvé, tak i děti mladší patnácti let. Jsou zde vymezeny základní zásady úpravy či podmínky trestní odpovědnosti. Hlava II. je pak věnována problematice mladistvých při páchání tzv. provinění a Hlava III. upravuje řízení ve věcech dětí mladších patnácti let v situacích, kdy dítě páchá čin jinak trestný. Hlava IV. obsahuje ustanovení společná a přechodná k celé první části zákona. Následující části se věnují změnám jednotlivých zákonů (část třetí a část pátá), část druhá a čtvrtá byly zrušeny. Úpravu zakončuje část sedmá stanovující účinnost předpisu od 1. ledna 2004.

Pro účely mé diplomové práce je nutné vymezení některých základních pojmů, včetně základních zásad právní úpravy, a vztah ZSVM k ostatním právním předpisům, proto se těmito otázkami budu zabývat v následujících kapitolách.

2.1. Základní zásady a pojmy zákona č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů

Základní pojmy pro určení věkové hranice trestní odpovědnosti definuje zákon ve svém výkladovém ustanovení v § 2 (stěžejními pro mou diplomovou práci jsou v tomto ustanovení písmena a-c). Písmeno a) vymezuje pojem mládež, kterou rozdělil

do dvou skupin: skupiny dětí a skupiny mladistvých, s čímž koresponduje i osobní působnost ZSVM.

Dítětem mladším patnácti let dle ZSVM § 2 písm. b) je ten: „*kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovrší patnáctý rok věku.*“ Pokud jedinec v době spáchání činu²¹ nedovrší patnáctý rok věku, není trestně odpovědný. Za den dovršení patnáctého roku věku se však považuje až den následující po dni patnáctých narozenin (ačkoli by se na první pohled mohlo zdát, že trestní odpovědnost nastává již dnem patnáctých narozenin). Tedy v den svých 15. narozenin není osoba trestně odpovědná a je stále považována za dítě. Byť je dítě dle ZSVM trestně neodpovědné, zákon v některých výjimečných případech umožňuje uložit některá opatření stanovená v § 93 ZSVM. „*Tato opatření uloží soud mládeže, nikoli však v trestním, ale v občanském soudním řízení. (...) Takový postup dovoluje lépe přihlídnout k specifickým, která se vážou k této skupině, ale zároveň opatření ukládaná soudem pro mládež, který je specializovaný na projednávání delikventního chování mládeže, mohou být i dostatečně razantní tak, aby bylo zajištěno náležité ovlivnění dalšího chování dítěte mladšího patnácti let.*“²² Zajímavé je srovnání dikce TZ a ZSVM co do pojmu „dítě“. TZ rozumí dítětem dle § 125 osobu mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak, kdežto ZSVM pracuje s pojmem dítě mladší patnácti let.²³ Nutnost považovat za dítě osobu mladší osmnácti let pramení z potřeby zvláštní ochrany garantovanou dětem a mladistvým již samotnou LZPS v čl. 32 odst. 1. Proto pojem dítě dle TZ v sobě zahrnuje jak kategorii dětí mladších 15 let, tak kategorii mladistvých. Trestní zákon garantuje „*zvýšenou trestněprávní ochranu dosud duševně, rozumově i tělesně nedospělých jedinců*“²⁴, kterými i mladiství bezpochyby jsou.

ZSVM stanovuje i další věkovou skupinu mládeže, a tou je skupina „*mladistvých*“ v § 2 písm. b) ZSVM, přičemž za osobu mladistvého je označován ten, kdo v době spáchání provinění dovrší patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku. V tomto věkovém období hovoříme o tzv. relativní trestní odpovědnosti, která

---

²¹ V souvislosti se spácháním protiprávního činu dítětem nehovoříme o trestném činu, ale o tzv. činu jinak trestném, protože v tomto případě je trestnost z důvodu věku vyloučena.

²² POSLANECKÁ SNĚMOVNA ČR. Důvodová zpráva k zákonu 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

²³ TZ v tomto ohledu koresponduje s články Úmluvy o právech dítěte, která označuje dítětem *každou lidskou bytost mladší 18 let.*

²⁴ ŠÁMAL, *Trestní zákoník: komentář. I. 2. vyd.* V Praze: C.H. Beck, 2012, s 1344.

končí dovršením osmnáctého roku věku, tedy ve věku, kdy podle soukromoprávních předpisů nabývá osoba zletilosti. Plná trestní odpovědnost však nastává (stejně jako v přechodí věkové kategorii) až v den následující po dni osmnáctých narozenin. Pokud osoba dosáhla zletilosti podle jiných právních předpisů dříve než před dovršením osmnáctého roku svého věku, v trestněprávní sféře je stále považována za mladistvého.²⁵ Pojmu mladistvého delikventa (a s tím související relativní trestní odpovědnosti) se budu blíže věnovat v následujících kapitolách.

Mezi úvodní ustanovení ZSVM jsou řazeny také základní zásady ZSVM. Jedná se o principy, o které se úprava trestání mládeže opírá a na jejichž základě jsou formulována a vykládána následující ustanovení zákona. Tyto výkladová pravidla zaručují mladistvým delikventům a dětem mladším patnácti let zvláštní privilegované postavení a zvláštní zacházení, a to v návaznosti na jejich nízký věk a rozumovou a mravní vyspělost odlišnou od dospělých jedinců. Zákon nabízí jejich výčet v § 3, který obsahuje 8 odstavců. Pro účely mé diplomové práce bych však zmínila jen vybrané zásady.

Stěžejní zásady stanovuje hned první odstavec (v návaznosti na TZ), který v sobě nese dvě zásady, a to zásadu zákazu retroaktivity zákona k tíži pachatele a zásada zákonnosti. *Zásada zákazu retroaktivity zákona k tíži pachatele* plyne především z potřeby vymezit právní následky jednání pachatele a kritéria pro soudní postih, a to ještě předtím, než je trestný čin spáchán. Vedle toho zásada zákonnosti vychází z požadavku, že provinění, činy jinak trestné a sankce, které je možné za ně uložit, stanovuje pouze ZSVM.²⁶ Dalšími zárukami zvláštního zacházení s mladistvými a dětmi mladšími patnácti let jsou ostatní zásady garantující především procesní zvýhodnění vzhledem ke specifičnosti řízení proti mládeži. Jedná se např. o zásadu projednávání věcí mládeže specializovaným soudem pro mládež, či požadavek na specializaci těchto orgánů působících v trestních věcech mládeže.

2.2. Vztah zákona č. 218/2003 Sb. k ostatním právním předpisům

Jak jsem již zmiňovala výše, ZSVM představuje kodex norem, který ve svých ustanoveních obsahuje normy jak hmotněprávní, tak procesněprávní povahy. Přesto

---

²⁵ Ačkoli se některá ustanovení na mladistvého vztahovat nemusí, jako např. ustanovení o zákonném zástupci.

²⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 22-23.

však nalezneme pojmy a instituty v ZSVM neupravené, a proto se v případě, že tato speciální úprava neobsahuje příslušné ustanovení, užije obecných právních předpisů. Toto pravidlo ZSVM uvádí ve svém § 1 odst. 3, kde stanovuje, že *pokud tento zákon nestanovuje jinak, užije se na toho, kdo v době spáchání činu nepřekročil osmnáctý rok věku, obecných právních předpisů*. Kodifikuje tak vztah subsidiarity obecných právních předpisů. V tomto případě za obecné právní předpisy ve vztahu k ZSVM (na které se budeme v případě absence určité normy v ZSVM obracet) považujeme jak obecné trestněprávní předpisy, kterými jsou trestní zákon a trestní řád, tak i jiné, příkladně občanský soudní řád²⁷, či zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

V určitých případech může být v ZSVM zakotven zcela nový institut obecné úpravě neznámý. V takovém případě se obecných předpisů užije pouze v obecné rovině, a to co zásad (jedná se např. o peněžité opatření s podmíněným odkladem). Další možnou situací, která může nastat, je případ, kdy ZSVM upravuje pouze dílčí otázku. Tehdy užijeme ustanovení té dané výjimky dle ZSVM a ve zbytku neupravené problematiky v ZSVM se užije obecných právních předpisů (např. stanovení požadavku, aby uložení opatření nebylo na překážku přípravě na budoucí povolání). Pokud ZSVM neupravuje danou problematiku vůbec, logicky se obecných předpisů užije v plném rozsahu, jak je již zmíněno výše.²⁸

Blízkou návaznost má úprava na LZSP, konkrétně k čl. 32 zaručující ochranu dětem mladším 18 let, a je v souladu s ústavním pořádkem ČR. Stejně tak je v souladu i s právem EU. Úprava koresponduje i s Úmluvou o právech dítěte a dalšími mezinárodními dokumenty.

---

²⁷ V řízení proti dítěti mladšímu patnácti let jak odkazuje zákon ve svém § 96

²⁸ ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015. str. 4.

3. Trestní odpovědnost mladistvých pachatelů v současné právní úpravě

3.1. Trestní odpovědnost obecně a podmíněná trestní odpovědnost

O trestní odpovědnosti hovoříme jako o povinnosti pachatele nést právní důsledky za jeho protiprávní chování. Jedná se o druh právní odpovědnosti, jehož následkem je reakce státu na spáchaný čin spočívající ve stanovení sankce pachateli. V českém právu je trestní odpovědnost pachatele subjektivní (vyžaduje se odpovědnost za zavinění).²⁹ Dle různých kritérií můžeme trestní odpovědnost dále dělit na relativní trestní odpovědnost (15-18 let), plnou trestní odpovědnost, či zúženou trestní odpovědnost (např. pokud je spáchána tzv. quasivražda za podmínek § 360 odst. 2 a § 140 TZ).³⁰

Základem trestní odpovědnosti je spáchání trestného činu. Trestní odpovědnost je založena ve chvíli, kdy dojde k naplnění znaků skutkové podstaty některého z trestných činů. Ten je trestním zákoníkem definován v § 13 odst. 1 jako protiprávní čin, který trestní zákoník označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. V případě takového činu spáchaného mladistvým však nehovoříme o trestném činu, ale o tzv. provinění (tomuto pojmu se budu blíže věnovat v následující podkapitole). Trestný čin vykazuje znaky, které musí být splněny, aby byla založena trestnost spáchaného činu. Jsou jimi: 1. protiprávnost, 2. typové znaky tvořící tzv. skutkovou podstatu trestného činu, 3. požadavky kladené na pachatele trestného činu.³¹ V rámci **protiprávnosti** hovoříme o „protinoremnosti“ nikoli pouze v rámci trestního zákoníku, ale o protiprávnosti v rámci celého právního řádu. Jedná se o formální protiprávnost, tz. o rozpor s právem. V rámci protiprávnosti lze rozlišit i protiprávnost materiální, což znamená, že spáchaný skutek musí dosahovat určitého společensky škodlivého stupně, aby jej bylo možné trestním právem postihnout. Mluvíme o tzv. materiálním korektivu formálního pojetí trestného činu, který TZ stanovil ve svém § 12 odst. 2.³²

---

²⁹ Tato zásada odpovědnosti za zavinění je vyjádřena i v samotném trestním zákoníku konkrétně v § 13 odst. 2

³⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. s. 164.

³¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část, Zvláštní část*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014. s. 138.

³² § 12 odst. 2 TZ: „*Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.*“

Dalšími typovými atributy trestného činu je souhrn znaků tvořící jeho **skutkovou podstatu**. Jedná se o tzv. subjektivní stránku, objektivní stránku, objekt a subjekt trestného činu. *Subjektivní stránka trestného činu* určuje vnitřní psychický vztah pachatele ke spáchanému trestnému činu. Obligatorním znakem subjektivní stránky je již zmíněné zavinění. *Objektivní stránka* je určena jednáním, následkem a příčinnou souvislostí (tzv. „kauzální nexus“). *Objekt* představuje ty hodnoty a statky, které jsou trestním právem chráněny. Jedná se o ty nejdůležitější chráněné společenské vztahy, zájmy a hodnoty (souhrnně nazývány jako „právní statky“), které vyžadují nejvyšší ochranu trestního práva. Skupinové objekty jsou základní hledisko dělení zvláštní části TZ.³³ Posledním znakem skutkové podstaty je *osoba pachatele* (určení, zda se jedná či nejedná o konkrétní či speciální subjekt).

Poslední skupinu pojmových znaků trestného činu tvoří **souhrn požadavků kladených na osobu pachatele**. Mezi tyto pojmy řadíme *věk pachatele, jeho přičetnost a rozumovou a mravní vyspělost*. Ačkoli o věku a přičetnosti mluvíme jako o znaku trestní odpovědnosti u všech pachatelů trestného činu, rozumová a mravní vyspělost je předmětem zkoumání jen u mladistvých delikventů v jednotlivých případech. Pro moji práci je stěžejní zkoumání právě těchto tří pojmových znaků trestného činu.

Právě na základě věku a současně určité mentální zralosti lze trestní odpovědnost rozdělit do 3 fází, kterými jsou: **1. absolutní neodpovědnost** (u dítěte mladšího patnácti let) **2. relativní trestní odpovědnost** (či tzv. podmíněná trestní odpovědnost mladistvého delikventa – osoba, která v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok věku, ale nedovršila osmnáctý rok věku) **3. plná trestní odpovědnost** (dosažením osmnáctého roku věku).³⁴

U absolutní trestní neodpovědnosti u dětí mladších patnácti let předpokládáme absenci nedostatečné mentální (rozpoznávací) a ovládací (určovací) schopnosti z důvodu nízkého věku, a proto není spravedlivé v tomto dětském údobí vývoje jedince stanovovat trestní odpovědnost pro čin, který jedinec není schopen náležitě chápat a ovládat.³⁵ Nicméně jak jsem již zmínila výše, neplatí bezpodmínečná

---

³³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část, Zvláštní část*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014. s. 170.

³⁴ ŠÁMAL, Pavel. K podmíněné či relativní trestní odpovědnosti mladistvého. *Právní rozhledy*, 2004, roč. 12, č. 2, s. 47.

³⁵ VÁLKOVÁ, Helena. Věk a jeho význam pro stanovení dolní hranice trestní odpovědnosti. *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 6, s. 289.

nepostihnutelnost a lze i dítě mladší patnácti let v určitých případech postihnout a vyvodit důsledky z jeho jednání formou výchovného opatření. Avšak samotná trestní neodpovědnost u dětí zůstává nedotčena.

Pro relativní trestní odpovědnost (neboli také podmíněnou trestní odpovědnost) připadá věkové rozmezí od dovršeného patnáctého roku věku do nedovršeného osmnáctého roku věku. Jedná se o období, kdy z hlediska trestního práva osobu pachatele označujeme jako mladistvého. Vedle věkového požadavku pro vyvození trestní odpovědnosti však mladistvý delikvent musí splnit další podmínky kladené na jeho osobu, a tou jsou tzv. rozumová a mravní vyspělost (jedná se o dvě samostatné obligatorní podmínky trestní odpovědnosti mladistvých, musí být splněny kumulativně a při jejich posuzování je nutné je posuzovat ve vzájemných souvislostech, nikoli izolovaně³⁶). Přepokládá se, že v tomto věku je osoba již mentálně a psychicky dostatečně vyspělá a může tak chápat své jednání a vyvodit z něj odpovídající důsledky (schopnost rozpoznávací). Vedle toho může své jednání také ovládat (schopnost ovládací).³⁷ Jedinec musí mít dostatečnou úroveň rozumové a mravní vyspělosti, která je ovšem kritériem individuálním u konkrétního jedince a nelze jej striktně vázat na stanovenou dolní minimální věkovou hranici stanovenou právními předpisy. Proto i za situace, kdy jedinec již patnáctého roku věku dosáhl, ale co do mentální úrovně není vyspělý natolik, aby vůči jeho jednání bylo možné vyvozovat právní důsledky, není trestně odpovědný. Na to myslí ZSVM ve svém § 5 odst. 1, kde vymezuje odpovědnost mladistvého následovně: *„Mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.“* Rozumová a mravní vyspělost se u mladistvého delikventa presumuje, proto je v případě pochybností nutné nedostatečnou vyspělost prokazovat na základě znaleckého posudku.³⁸

Dosažením osmnáctého roku věku nastává **období plné trestní odpovědnosti**, kdy pachatel trestného činu není privilegován z důvodu věku. Plně trestně odpovědným je jedinec za standartních okolností až do konce svého života. V tuzemské právní kultuře neznáme institut případné privilegované odpovědnosti pro

---

³⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006

³⁷ VÁLKOVÁ, Helena. Věk a jeho význam pro stanovení dolní hranice trestní odpovědnosti. *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 6, s. 289.

³⁸ Posudek je vypracován odborníky z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie a dětské psychologie

osoby staršího věku, které v důsledku vyššího věku mohou být na svých ovládacích a rozpoznávacích schopnostech omezeny. Nicméně v takovém případě lze využít institutu zmenšené přičetnosti či nepřičetnosti v závislosti na existenci duševní poruchy mající za následek zmenšené rozpoznávací a ovládací schopnosti či jejich úplnou absenci.³⁹ Stejně jako u hranice patnácti let, ani úplnou mentální vyspělost nelze vázat na striktně stanovenou věkovou hranici, jelikož se jedná o otázku individuální a dosažení vyspělosti nastává u každého jedince v jiném okamžiku. Původní návrh ZSVM stanovoval ještě další věkové období, tzv. mladé dospělé. Jednalo se o osoby, které v době spáchání protiprávního činu již dovršily osmnáctý rok věku, nicméně ještě nepřekročily dvacátý rok věku. Tato kategorie byla následně během legislativního procesu vypuštěna.⁴⁰ V TZ však lze najít ustanovení o osobách ve věku blízkém věku mladistvých (např. § 41 písm. f, § 63 odst. 3, či § 85 odst. 3). Jedná se o osoby, které již překročily osmnáctý rok věku a převyšují tak hranici stanovenou pro období relativní trestní odpovědnosti, avšak jim může být přiznán věk jako polehčující okolnost s odvoláním se na nedostatečnou fyzickou a duševní vyspělost odpovídající úrovni mladistvého jedince. Co se věkem *blízkým* věku mladistvého myslí, není přesně stanoveno. Je tedy ponecháno na posouzení konkrétního soudu, zpravidla se však uvádí, že by věk takové osoby neměl překročit 21 let.⁴¹

3.2. Provinění

„*Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění,*“ jak hovoří § 6 odst. 1 ZSVM. Svou podstatou koresponduje s pojmem trestný čin. Při jednání sice dochází k trestnému činu, avšak toto jednání nazýváme proviněním. Nelze jej tedy považovat za další kategorii protiprávních činů, ale pouze za ekvivalent k pojmu trestný čin. § 6 odst. 2 ZSVM odkazuje na použití trestního zákoníku při posuzování provinění spáchaného mladistvým. Pro posouzení, zda se o provinění jedná, platí stejná pravidla jako pro trestný čin, a tak je nutné vycházet z pojmových znaků trestného činu, které jsem již vymezila výše. V takové situaci se obracíme na již zmíněný § 13 odst. 1 TZ, který představuje formální znaky provinění. Za provinění tak považujeme protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém

---

³⁹ K tomu více § 26 a § 27 TZ

⁴⁰ ŠÁMAL, Pavel. K soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2003, roč. 2, č. 9, s. 281.

⁴¹ ŠÁMAL, *Trestní zákoník: komentář*. I. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, s. 368.

zákoně, spáchá-li ho mladistvý. Tato formální koncepce je následně „změkčena“ zásadou subsidiarity trestní represe dle § 12 odst. 2 TZ (hmotněprávní korektiv), dle které se vyžaduje, aby čin dosáhl určité společenské škodlivosti. Pojmovými znaky, stejně jako v případě trestného činu, jsou: protiprávnost, skutková podstata provinění (tvořena objektem, objektivní stránkou, subjektem a subjektivní stránkou) a obecné znaky (zákonné požadavky na pachatele- věk, přičetnost, rozumová a mravní vyspělost).

Terminologické odlišení trestného činu spáchaného mladistvým a osobou dospělou podléhalo po přijetí ZSVM kritice, kdy bylo namítáno, že se rozdílnou terminologií v závislosti na spáchání totožného skutku mění chápání kategorie trestného činu jako nejzávažnějšího protispolečenského činu a není důvod odlišovat tyto pojmy, zvláště pokud jde o závažné delikty mladistvých, kteří si musí uvědomovat závažnost svého spáchaného činu.⁴² Na druhou stranu terminologické odlišení obhájí důvodová zpráva zákona následovně: *„Nevhodnost použití termínu trestný čin u kategorie mladistvých pachatelů vyplývá z toho, že nevyjadřuje přesně podstatu jednání mladistvého, když společnost je za takové jeho jednání přinejmenším spoluodpovědná, neboť se jí nepodařilo vytvořit vhodné náhradní výchovné prostředí (v případech, že mladistvý musel vzhledem k nefunkční rodině vyrůstat v ústavním zařízení, které bohužel často samo přispělo k jeho delikventním projevům) nebo chyběly vhodné a včasné výchovné zásahy do jeho narušeného rodinného prostředí. Ze strany mladistvého se proto jedná skutečně více než o trestný čin o pouhé provinění, které v sobě neobsahuje tak výrazné odsouzení a tím i stigmatizující prvky jako je tomu u termínu trestný čin.“*⁴³

3.3. Mladistvý pachatel

Věk a přičetnost jsou prvky, které charakterizují pachatele (jedná se o požadavky kladené na osobu pachatele). Musí být splněny, aby byla založena trestní odpovědnost. Avšak v případě relativní trestní odpovědnosti je způsobilost být pachatelem dále podmíněna požadavkem, že je mladistvý schopen v rámci své

---

⁴² ŠÁMAL, Pavel. K povaze provinění a účinné lítosti u mladistvého. *Právní rozhledy*, 2004, roč. 12, č. 24, s. 887.

⁴³ POSLANECKÁ SNĚMOVNA ČR. Důvodová zpráva k zákonu 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

mentální i psychické úrovně chápat smysl a význam svého počínání.⁴⁴ Účinností ZSVM byla osobě mladistvého pachatele přidána další podmínka, kterou je rozumová a mravní vyspělost (§ 5 odst. 1 ZSVM). Pro relativní trestní odpovědnost jsou požadavky pouze na příslušný věk a přičetnost pachatele k založení trestní odpovědnosti nedostatečné, a proto rozumovou a mravní vyspělost chápeme jako další samostatný obligatorní znak relativní trestní odpovědnosti.

Na druhou stranu se lze v literatuře setkat s četnými názory, které považují rozumovou a mravní vyspělost za tzv. podmíněnou přičetnost. Je považována za speciální důvod nepřičetnosti a ne za samostatný důvod, při jehož nesplnění je vyloučena trestní odpovědnost (odkazují zároveň na znění důvodové zprávy, která hovoří o tzv. podmíněné přičetnosti).⁴⁵ Vzniká tak spor, zda rozumovou a mravní vyspělost pokládat za samostatnou podmínku relativní trestní odpovědnosti, či nikoli. Je na místě citovat dikci zákona, kdy TZ uvádí definici nepřičetnosti následovně: „*Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin odpovědný,*“ (§ 26 TZ). Podmínkou nepřičetnosti vedoucí k trestní neodpovědnosti za spáchaný trestný čin je neopomenutelně duševní porucha. Legální definici duševní poruchy pak TZ stanovuje v § 123, kde uvádí demonstrativní výčet, co lze pod pojem duševní poruchy podřadit. Jsou jimi mimo duševní poruchy vyvolané v důsledku duševní nemoci také hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti či jiná těžká nebo sexuální úchylna. Ovšem v případě rozumové a mravní vyspělosti je nemožnost rozpoznat protiprávnost svého jednání či ovládnout své jednání vázána na určitý stupeň psychického vývoje jedince, což v žádném případě nelze spojovat s duševní poruchou.

Trestní neodpovědnost mladistvého může vyplývat jak z jeho nedostatečné rozumové a mravní vyspělosti ve vztahu k jeho ovládacím a rozpoznávacím schopnostem, tak i z duševní poruchy ve vztahu k těmto schopnostem. Proto považují tyto pojmy za samostatné instituty navzájem se nepodmiňujícími, neboť oba jsou schopny samy o sobě vyvolat neodpovědnost mladistvého. Proto pojmovými znaky relativní trestní odpovědnosti rozumíme vedle věku a přičetnosti i rozumovou a mravní vyspělost. Pouze kumulativně tyto podmínky vedou k založení trestní odpovědnosti

---

⁴⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část, Zvláštní část*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014. s. 202.

⁴⁵ Viz např. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. s. 440.

mladistvého delikventa a možné trestněprávní reakci státu za spáchané provinění. Přikláním se tedy k názoru, že se jedná o **samostatnou obligatorní podmínku relativní trestní odpovědnosti**, zároveň však nevyvracím odůvodněné argumenty druhé strany. V následujících podkapitolách se budu blíže zabývat každým jednotlivým pojmovým znakem relativní trestní odpovědnosti samostatně.

3.3.1. Věk

Prvním pojmovým znakem, kterým se budu v rámci své diplomové práce zabývat, je pojem **věk**. Z dikce zákona plyne, že trestně odpovědným (ač pouze relativně, nikoli absolutně) se stává jedinec dovršením patnáctého roku svého věku. Stanovuje tak dolní hranici relativní trestní odpovědnosti, která končí dovršením osmnáctého roku věku, kdy nastupuje již trestní odpovědnost absolutní. Zda je patnáctý rok věku dostatečně stanoveným mezníkem mezi trestností a beztrestností jedince je dlouho diskutovaným a častým tématem jak odborné, tak laické veřejnosti. I v posledních letech lze spatřit snahy o změnu této hranice, respektive snahy o její snížení. Jak jsem již zmiňovala v kapitole 1., tyto snahy téměř vedly k uzákonění dolní věkové hranice na 14 let, nicméně nakonec ZSVM ve svém finálním znění přebírá věk 15 let a věková hranice tak zůstává nadále nezměněna. K tomu se důvodová zpráva k TZ vyslovuje pouze stručně: „*Po rozsáhlé diskuzi při přípravě návrhu rekodifikace trestního práva hmotného osnova přebírá hranici trestní odpovědnosti podle platné právní úpravy.*“⁴⁶

Věk 15 let literatura označuje jako tzv. *věk matrikový*. Ten chápeme jako uplynutí 15 let od data narození dítěte. Jedná se o věk, kdy jedinec zpravidla končí povinnou školní docházku. Co do stupně vyspělosti je jeho mentální vývoj ukončen a je považován za psychicky a biologicky vyzrálého natolik, že je schopen nést důsledky svého protiprávního jednání.⁴⁷ V období dětském či dospívajícím je porušování pravidel či norem považováno za víceméně běžné, přičemž většinou postačí výchovné působení rodičů. Toto porušování postupem odeznívá a v dospělosti by mělo vymizet úplně.⁴⁸

---

⁴⁶ POSLANECKÁ SNĚMOVNA ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník

⁴⁷ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 191.

⁴⁸ VICHEREK, Roman. Jak „trestat“ děti a trestně neodpovědné mladistvé. *Trestněprávní revue*, 2016, roč. 15, č. 1, s. 1.

Okamžik „vyspění“ je velmi individuální a je zapříčiněn mimo vrozené predispozice mnohými dalšími (i vnějšími) faktory. Příkladně u dětských delikventů je typický velmi nízký podíl dívek, či skupinové páchaní deliktů.⁴⁹ Při stanovení věkové hranice na 15 let se vychází především z toho, že matrikový věk je považován za *indikátor* věku mentálního, kdy dosažením matrikového věku lze obecně předpokládat mentální zralost jedince.⁵⁰ K ukončení mentálního i biologického vývoje by mělo docházet kolem 15. roku věku, tedy v období, kdy dítě končí povinnou školní docházku. Dítě dokončením povinné školní docházky končí jednu fázi v rámci svého sociálního vývoje a již lze očekávat, že si osvojil zodpovědné, sociálně konformní chování.⁵¹ Jelikož se jedná i o fázi ukončení biologického vývoje jedince, je 15. rok věku vedle počátku relativní trestní odpovědnosti spojován také s „*legálním okamžikem hranice sexuálního styku*“⁵². Jedná se o souhrnný okamžik, kdy s dovršením určitého věku vznikají jak na jedné straně práva (mít sexuální život), tak na druhé straně povinnosti vyplývající z protiprávního jednání. Lze tedy „*s přihlédnutím k úpravě obsažené ve většině evropských zemí předpokládat, že v současné době je dovršení věku, ve kterém dochází k ukončení povinné školní docházky, zpravidla považováno za určitý sociální i mentálně-biologický mezník vývoje jedince, opravňující společnost, ve které žije k tomu, aby vůči němu v zákonem stanovených případech začala uplatňovat i trestněprávní prostředky regulace jeho chování.*“⁵³ Proto je v českém právním řádu za mladistvého považována osoba, která dosáhla matrikového věku 15 let.⁵⁴

Stanovení dolní hranice trestní odpovědnosti se jak v minulosti, tak v současnosti stává častým předmětem diskusí. Na jedné straně zastánci současně stanovené hranice 15 let, na straně druhé odpůrci volající po jejím snížení. Odpůrci současně stanovené hranice často argumentují rychlejším mentálním vývojem dnešní

---

⁴⁹ Tamtéž

⁵⁰ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 191.

⁵¹ VÁLKOVÁ, Helena. Věk a jeho význam pro stanovení dolní hranice trestní odpovědnosti. *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 6, s. 289.

⁵² SOLIL, Jiří. *Věková hranice trestní odpovědnosti v českých zemích* [online]. *pravni prostor.cz*, 16. června 2014 [cit. 1. srpna 2018]. Dostupné na <<https://www.pravni prostor.cz/clanky/trestni-pravo/vekova-hranice-trestni-odpovednosti-v-ceskych-zemich>>.

⁵³ VÁLKOVÁ, Helena. Věk a jeho význam pro stanovení dolní hranice trestní odpovědnosti. *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 6, s. 289.

⁵⁴ Nicméně v případě možného neukončeného vývoje slouží k vyloučení beztrestnosti institut rozumové a mravní vyspělosti resp. nevyspělosti. Tedy přestože jedinec dosáhl matrikového věku 15 let, kdy obecně má být psychicky vyzrálý, avšak došlo u něj k opožděnému vývoji nezapříčiněného duševní poruchou. Tomuto institutu se budu blíže věnovat v následující kapitole.

mládeže a potřebou reakce na tuto změnu snížením hranice. Na druhou stranu zastánci současné úpravy namítají, že i přes zrychlující se vývoj mládeže je třeba myslet na ty pomalejší jedince, kteří by snížením věkové hranice mohli být poškozeni, ať už z hlediska trestní odpovědnosti, či v souvislosti se svým sexuálním životem.⁵⁵ Dle jejich názoru totiž stanovení hranice na 15. rok věku děti v mnoha ohledech právně chrání. V souvislosti s tím nelze také opomenout možné negativní vedlejší důsledky trestního postihu, které mohou vést mladistvého ke kriminálnímu životu. Na druhou stranu může být ochrana, kterou právo mladistvým poskytuje, nepřiměřená a často zneužívána, jelikož znemožňuje účinně právně postupovat vůči delikventním dětem, které jsou natolik vyspělé, že bezesporu chápou význam svého protiprávního jednání a jeho důsledky mohly rozumně předvídat, přesto jsou krytí beztrestností.

Odpůrci současně stanovené hranice trestní odpovědnosti také komparativně poukazují na odlišnou úpravu dolní hranice trestní odpovědnosti ostatních zemí, kdy se často setkáváme s nižší věkovou hranicí, mnohdy však bez bližšího rozboru příslušného právního systému.⁵⁶

Na tomto místě bych si dovolila zmínit zajímavý průzkum z roku 2014, kdy byli na téma věkové hranice trestní odpovědnosti dotazováni respondenti z řad soudců a státních zástupců, konkrétně 156 respondentů se procentuálně členilo na 54 % státních zástupců a 46 % soudců. Výsledky průzkumu mluvily relativně jednoznačně: *„takřka dvě třetiny dotazovaných preferují současnou hranici 15 let, poměrně více státní zástupci (58 z nich oproti 39 odpovědím soudců). Pokud soudci nebo státní zástupci volili jinou věkovou hranici, pak dvě třetiny z nich favorizovaly pevnou hranici 14 let (obzvláště ti s praxí a specializací na mládež mezi 20 a 30 lety). V kategorii kombinace věkových limitů polovina soudců i státních zástupců upřednostňovala snížení věkové hranice v případě zvláště závažných zločinů podle rozumové a mravní vyspělosti pachatele na 13 nebo 14 let, v ostatních případech ponechání na hranici 15 let. Téměř polovina státních zástupců a sedmina soudců by snížila v případě závažné*

---

⁵⁵ SOLIL, Jiří. *Věková hranice trestní odpovědnosti v českých zemích* [online]. pravni prostor.cz, 16. června 2014 [cit. 1. srpna 2018]. Dostupné na <<https://www.pravni-prostor.cz/clanky/trestni-pravo/vekova-hranice-trestni-odpovednosti-v-ceskych-zemich>>.

⁵⁶ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 496.

*trestné činnosti věkovou hranici dokonce až na 12 let a v ostatních případech lehčí kriminality by zachovala mezník 15 let.*⁵⁷

Rozepře o dolní věkovou hranici vygradovala v okamžiku schvalování návrhu nového TZ v roce 2009. Tehdy byla dolní věková hranice do návrhu zákona stanovena na 14 let a měla být tak změněna dosavadní tradice dolní hranice trestní odpovědnosti patnácti let. Nicméně spory vyústily v možnost, že bude nový trestní zákoník kvůli tomuto sporu odmítnut jako celek, ačkoli obsahoval mnoho podstatných změn oproti dřívější úpravě a snížení trestní odpovědnosti bylo jen dílčí novinkou. V důsledku ohrožení přijetí tak důležitého kodexu přistoupil tehdejší ministr spravedlnosti Jiří Pospíšil ke kompromisu, že po schválení návrhu zákona je v rámci legisvakannya lhůty zákona ochoten iniciovat novelizaci a opětovně zvýšit hranici na 15 let. Proto byl zákon novelizován a v účinnost vstupoval s věkovou hranicí 15 let.⁵⁸

Následně bylo toto téma opět předmětem diskuzí v roce 2016. Právní vody rozčeřil návrh zákona předložený tehdejším předsedou Ústavně právního výboru JUDr. Jeronýmem Tejcem, který předložil návrh zákona, jenž by umožňoval trestně postihnout jedince dokonce dovršením již 13. roku věku v případě, že spáchal zvláště závažný zločin, za který je možno uložit dospělému pachateli výjimečný trest. Dle jeho názoru se jedná o průchodnější variantu, než by bylo v případě snížení trestní odpovědnosti na 14 let, jelikož věková hranice pro legální sexuální styk zůstává zachována na 15 let. Nicméně dává možnost potrestat delikventa v případě nejzávažnějších zločinů. Souhlas se snížením hranice vyslovil i bývalý ministr spravedlnosti Jiří Pospíšil s odkazem na úpravu v ostatních státech a podotkl, že hranici trestní odpovědnosti nižší než 15 let mají jich dvě třetiny evropských zemí.⁵⁹

Dle mého názoru je varianta ponechání odpovědnosti na 15 let ovšem s výjimkou snížení hranice trestní odpovědnosti na 13 let ve zcela výjimečných situacích zajímavým řešením, které vyhovuje ve větší míře argumentům oběma stran.

---

⁵⁷ DIBLÍKOVÁ, Simona. Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, v praxi. *Trestněprávní revue*, 2013, roč. 12, č. 9, s. 213

⁵⁸ HROMÁDKA, Martin, MEDEK, Petr. *Pospíšil je ochoten vrátit novelou trestní odpovědnost na 15 let* [online]. irozhlas.cz, 16. listopadu 2008 [cit. 1. srpna 2018]. Dostupné na <https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/pospisil-je-ochoten-vratit-novelou-trestni-odpovednost-na-15-let_200811161552_mhromadka>.

⁵⁹ ČTK. *Tejc navrhne snížení hranice trestní odpovědnosti na 13 let* [online]. pravni prostor.cz, 28. února 2016 [cit. 1. srpna 2018]. Dostupné na <<http://www.ceska-justice.cz/2016/02/tejc-navrhne-snizeni-hranice-trestni-odpovednosti-na-13-let/>>.

Ochrana dětí před devianty (případně ochrana morálně nevypělých jedinců) zůstává zachována, přesto umožňuje postihnout nejzávažnějších zločiny spáchané i osobami mladšími, jelikož je zřejmé, že ve věku třinácti let jsou jedinci obecně schopni rozpoznat, že např. vraždit se nemá. Neposkytuje tak „krytí“ pro jedince, kteří na svoji beztrestnost spoléhají. Těm v takovém případě momentálně hrozí pouze opatření bez dalšího dohledu a čistý trestní rejstříku. Nemyslím si, že by hranice musela být nutně stanovena pevně na jednotný rok věku, od kterého se odvíjí vše, ale je dle mého názoru dokonce vhodné stanovit i možné další mezníky aplikovatelné pro výjimečné případy. Přestože se snížení na 13 let u nejzávažnějších zločinů může jevit velkým, či nepřiměřeným „skokem“ oproti zaužívané praxi, přetrvává zde pojistka v nutnosti dosažení určité rozumové a mravní vyspělosti, kterou stejně jako patnáctiletý jedinec i třináctiletý delikvent musí splňovat. V případě, že by se jednalo o rozumově a mravně nevypělého jedince, nebude se v tomto případě takto postupovat.

3.3.2. Rozumová a mravní vyspělost

Pojem rozumová a mravní vyspělost není pojem našemu právnímu řádu zcela neznámý. Již v historických kodexech se setkáváme s ustanoveními vyžadujícími posuzování příčetnosti mladistvého podle stupně jeho rozumového a mravního vývoje (jak stanovoval např. § 16 odst. 1 uherského zákonného článku XXXVII/1908). Byl-li mladistvý shledán rozumově a mravně zaostalým, nemohl být za spáchaný čin odsouzen, pouze mu bylo uloženo vhodné opatření.⁶⁰

Pojem rozumová a mravní vyspělost, jak jej známe dnes, byl do našeho právního řádu zaveden účinností ZSVM v roce 2004. Zákonodárce se v důvodové zprávě odvolává právě na historickou tradici tohoto pojmu v naší právní kultuře (konkrétně uvádí úpravu čs. zákona o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931). Jako rozumově a mravně nevypělého chápe jedince, který nemohl „*pro zjevnou a značnou nezralost (zaostalost) v době činu rozpoznat stupeň nebezpečnosti svého jednání nebo své jednání ovládat. Zákon zde tedy bude pouze vyžadovat, aby si mladistvý byl vzhledem ke stupni svého vývoje schopen uvědomit, že „dělá něco špatného“, co hrubě odporuje normám společnosti, ve které žije, nebo aby byl schopen*

---

⁶⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 36-50.

*odpovídajícím způsobem usměrnit svoje chování.*⁶¹ Je namístě ještě jednou připomenout znění § 5 odst.1 ZSVM, který o rozumové a mravní vyspělosti pojednává a stanovuje, že „*mladistvý, který v době spáchání provinění nedostáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není pro tento čin trestně odpovědný.*“ Vychází z premisy, že jedinec v životě prochází určitými vývojovými fázemi jak fyzickými, tak mentálními. V určitém bodu tohoto vývoje dospěje jedinec natolik, aby pochopil smysl a případnou závažnost svého konání a dokázal z něj vyvodit možné nepříznivé důsledky. Přičemž v případě protiprávních činů natolik společensky škodlivých, že si zaslouží právní reakci státu, je možné jejich postihnout, pokud byly spáchány jedinci, kteří tohoto vývojového bodu již dosáhli. Byli tedy schopni rozpoznat protiprávnost svého jednání a toto své jednání vědomě ovládat. Avšak tento vývojový bod nelze stanovit všeobecně z ohledem na individualitu každého jedince. Obecně byla stanovena dolní věková hranice trestní odpovědnosti od patnáct let, nicméně existuje vzhledem k možnému opožděnému mentálnímu vývoji mladistvého delikventa možnost vyloučit trestní odpovědnosti i po patnáctém roku věku, a to právě s respektem k rozdílnému mentálnímu vývoji u každého jedince. V takovém případě je považován za trestně neodpovědného a začátek jeho trestní odpovědnosti je „odložen“ na dobu, kdy bude na takové mentální úrovni, aby bylo spravedlivé z jeho činu vyvozovat nepříznivé právní důsledky.

Rozumová a mravní vyspělost je podmínkou pro vznik podmíněné trestní odpovědnosti (od patnáctého do osmnáctého roku věku). U všech osob od patnáctého roku věku je presumována, nejedná se o okolnost, která by musela být ve všech případech zjišťována. Platí pravidlo, že se úroveň rozumové a mravní vyspělosti zkoumá pouze v případě pochybností a nikoli obligatorně (x opačný princip platí např. v německém Jugendgerichtsgesetz, který přímo stanovuje německému soudci povinnost zkoumat mravní a duševní vývoj u každého jedince).⁶²

Jak jsem již zmínila, rozumová a mravní vyspělost není jeden pojem, nýbrž se jedná o dvě samostatné složky, které je však nutno zkoumat ve vzájemných souvislostech, jelikož se vzájemně ovlivňují. **Složka rozumového vývoje** „zahrnuje

---

⁶¹ POSLANECKÁ SNĚMOVNA ČR. Důvodová zpráva k zákonu 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

⁶² ŘÍHA, Jiří. Ještě k nepřičetnosti podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (zejména ke vztahu § 5 odst. 1, 2 ZSVM a § 12 TrZ). *Trestněprávní revue*, 2006, roč. 5, č. 10, s. 293.

*postupně individuální nabývání schopností pojmového myšlení, přičemž stupeň takového vývoje je určován dosaženou úrovní tohoto myšlení. Za **mravní vývoj** osobnosti mladistvého se považuje proces, v němž si osobnost mladistvého v průběhu individuálního rozvoje osvojuje normy chování, které platí v daném období rozvoje společnosti, a tyto přeměňuje na osobní a morální kvality.*⁶³

Právní úprava však nedovozuje zánik trestní odpovědnosti pouze z nedostatečné rozumové či mravní zralosti mladistvého. Základem je skutečnost, že v důsledku této nezralosti mladistvý nemohl rozpoznat protiprávnost svého jednání (nedostatek schopnosti rozpoznávací) či nemohl ovládat své chování (nedostatek schopnosti ovládací), popřípadě oboje tyto složky současně.⁶⁴ Bez tohoto důsledku samotná rozumová a mravní vyspělost není způsobila zánik trestní odpovědnosti vyvolat. **Schopnost rozpoznávací** spočívá v tom, že mladistvý není schopen rozpoznat, že jednání, které činí, je protiprávní. **Nedostatek schopnosti ovládací** (můžeme se setkat i s označením „schopnost určovací“) pak představuje nemožnost mladistvého své jednání ovládnout i přesto, že si v konkrétním případě protiprávnost svého činu může uvědomovat. Schopnost/neschopnost rozpoznávací či určovací se vztahuje vždy ke konkrétnímu provinění, nikoli obecně (R 17/1979).

V případě pochybností o duševní zralosti mladistvého je nezbytné vyšetření jeho duševního stavu. K tomu se přiberou dva specialisté. Jedním je znalec z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii a znalec z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie, se specializací na dětskou psychologii (§ 58 odst. 1 ZSVM).⁶⁵ Stejně se přiberou i v případě pochybností o přičetnosti mladistvého. Před novelou ZSVM v roce 2009 bylo požadováno přibrání dvou znalců psychiatrů. Tato legislativní změna byla zavedena na základě teorie i praxe pro zajištění lepšího a komplexnějšího posouzení duševního stavu mladistvého, a to jak z hlediska psychiatrického, tak i psychologického.⁶⁶ Znalecký posudek může objasnit „*některé osobnostní rysy, inteligenci mladistvého, jeho sklony k afektivnímu jednání, otázky související se způsobem jeho myšlení, důsledky životního prostředí na*

---

⁶³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006

⁶⁴ Nedostatek schopnosti rozpoznávací i ovládací jsou požadovány také u nepřičetnosti, kde jsou ale důsledkem duševní poruchy, nikoli mentální nezralosti dané vývojem osobnosti

⁶⁵ Rozdílně je tomu u zjišťování duševního stavu plně dospělých osob, jelikož v takovém případě se přibírá pouze jeden znalec z oboru psychiatrie (§ 116 odst. 1 TR).

⁶⁶ POSLANECKÁ SNĚMOVNA ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 41/2009 Sb. o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku.

utváření osobnosti mladistvého a jeho přístupnost k psychoterapeutickému, popř. jinému výchovnému působení.⁶⁷

K posudku soud přistupuje pouze v případě, že vzniknou pochybnosti o vyspělosti konkrétního mladistvého, tedy pouze v situacích, kdy je toto vyšetření namístě, tj. když chování mladistvého vykazuje odchylky od standardního chování jedinců stejného věku. Posuzuje se, „*zda jde o obvyklé projevy mladistvého, jaké jsou standardní u mladistvých jeho věkové skupiny po stránce jejich obvyklé vyspělosti a schopnosti vnímat zásady chování v daných souvislostech, v nichž se trestná činnost odvíjí, anebo již mladistvý vykazuje abnormality, kterými se od svých vrstevníků v daném prostředí liší. (...) úroveň rozumové a mravní vyspělosti z hlediska § 5 odst. 1 z. s. m. se proto zvažuje jen tehdy, když skutečně důvodně vzniknou pochybnosti o rozumovém a mravním vývoji konkrétního mladistvého, a teprve v takovém případě musí být řešena ve spolupráci se znalci.*“⁶⁸ Nelze tedy přistupovat k provedení znaleckého posudku v každé věci, kdy je nedostatek rozumové a mravní vyspělosti mladistvým namítán, ale musí existovat reálná pochybnost, „*která musí vycházet ze zhodnocení jak dosavadního chování mladistvého, poměrů, v nichž vyrůstal, chování a úrovně osob, s nimiž se obvykle stýkal a které na něj měly vliv, tak i z okolností, za nichž byl čin spáchán, přičemž významná je též povaha a způsob spáchání trestného činu, jenž je v takovém jednání spatřován.*“⁶⁹

Z toho také plyne požadavek na určitý stupeň nezralosti mladistvého. Musí se jednat o nezralost podstatnou, tzn. že z chování jedince musí být zřejmé, že nedosáhl takové mentální vyspělosti, jakou lze od jedince v jeho věkové skupině předpokládat.⁷⁰ Stupeň vyspělosti či nevyspělosti mladistvého je ovlivněn (vedle věku) mnoha faktory, které mohly mít na jeho odlišném mentálním vývoji podíl. Může se jednat o prostředí, ve kterém mladistvý vyrůstal, jeho osobností rysy, školní prostředí, okruh lidí, se kterými mladistvý přichází do kontaktu, výchova a mnoho dalších. Nutné je také zohledňovat i osobní zkušenosti mladistvého s následky shodného nebo obdobného jednání.⁷¹ Znalost všech těchto faktorů je nezbytná pro posouzení, zda se jedná o mladistvého trestně neodpovědného, jelikož nebyl schopen rozpoznat protiprávnost

⁶⁷ Trestní kolegium Nejvyššího soudu ČSSR dne 16. 6. 1976 čj. Tpjf 30/76 [R 41/1976 tr.]

⁶⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 8 Tdo 1383/2015-30

⁶⁹ Tamtéž

⁷⁰ ŠÁMAL, Pavel. K podmíněné či relativní trestní odpovědnosti mladistvého. *Právní rozhledy*, 2004, roč. 12, č. 2, s. 47.

⁷¹ Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 15. 12. 2008, č. j. 3 Tmo 26/2008

jednání a své jednání ovládat, a zda lze po takovém mladistvém spravedlivě požadovat trestněprávní důsledky tohoto protiprávního jednání. V případě silného vlivu faktorů, kdy jedinec vyrůstal v nevyhovujícím prostředí, nebyl k řádnému životu veden či jinak byl jeho mentální vývoj ovlivněn vnějšími vlivy, si v mnoha případech mladistvý neuvědomuje, že je jeho jednání špatné.

Ať už je opožděný mentální vývoj osoby zapříčiněn právě nedostatečným věkem, či vlivy působícími na výchovu jedince, takový jedinec nemůže být za své jednání trestně odpovědný. Jako příklad bych ráda uvedla častou situaci, kdy děti při hře dávají kameny na koleje, přičemž vzniká reálně velké nebezpečí vykolejení vlaku, jehož následkem může být přinejmenším ohrožení, v horších případech ublížení na zdraví cestujících, těžké ublížení či smrt cestujících, nemluvě o způsobené škodě. Malé dítě, které se v minulosti s podobnou situací nesešlo, nebylo rodiči upozorněno a nedokázalo si samo vytvořit obraz o průběhu situace a možných následcích, nemůže být za takové jednání odpovědné (je chráněno již tím, že ještě nedosáhlo 15. rok věku a je tedy automaticky neodpovědné). Nicméně pro mladistvého, který dosáhl 15. rok svého věku, avšak vzhledem k jeho mentální vyspělosti a životní zkušenosti si nedokázal představit možný průběh situace a následek, platí stejná pravidla jako pro trestně neodpovědné dítě.

Naproti tomu se mladistvý může dopustit provinění, pro které je dovolávání se nedostatečné znalostní úrovně irelevantní, jelikož provinění spadá do základních pravidel slušného chování, které si mladistvý ve svých 15 letech již osvojil. To stanovuje Nejvyšší soud (dále jen „NS“) ve svém usnesení ze dne 24.5.2017, kdy odmítl dovolání mladistvého, jenž byl nižšími soudy uznán vinným proviněním loupeže dle § 173 odst. 1, 4 TZ a pokusem provinění neoprávněného opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku podle § 21 odst. 1 k § 234 odst. 1 TZ. Tohoto jednání se mladistvý (16 let a téměř 7 měsíců) měl dopustit tím, že společně s poškozenou (která byla vyššího věku) vyšel do vyššího patra obytného domu, využil okamžiku, kdy poškozená zasunula klíče do zámku od vstupních dveří svého bytu (cca 1 m od schodiště). Mladistvý se pokusil vytrhnout poškozené tašku. Tomuto se poškozená bránila, mladistvý prudce zatáhl za tašku, v důsledku čehož poškozená ztratila rovnováhu a upadla na podestu pod schodištěm. Mladistvý z místa činu utekl. Trvalé následky vedly až ke smrti poškozené. Mladistvý navštěvoval odborné učiliště, přičemž nedocházelo k potížím z důvodu nedostatečného intelektu (nebyly zaznamenány

žádné výrazné nedostatky), nicméně se jednalo o velmi problematickou osobu co do disciplíny a neochoty podrobit se řádu. Mladistvý v dovolání namítal svou duševní nevyspělost, a to zejména ve vztahu k faktu, že si nebyl schopen uvědomit, že v důsledku pádu člověka může dojít ke smrti. Tuto argumentaci NS shledal lichou a vyslovil, že loupež je provinění, *„které se zásadně řadí mezi běžné delikty, jejichž skutkové podstaty vyplývají ze základních pravidel slušného chování a dobrých mezilidských vztahů, neboť to, že se nesmí krást a ubližovat jiným, jsou obecné zásady stanovené odnepaměti lidskou společností. Není u nich zásadně předpokládána žádná vyšší znalostní či vědomostní úroveň a nedotýkají se ani komplikovanějších či sofistikovanějších jednání, nýbrž jde o primární morální zásady regulující ochranu zdraví, života a majetku.“*⁷² Tedy každý mladistvý jedinec již disponuje takovými morálními zásadami a má osvojeny základy slušného chování natolik, aby rozpoznal protiprávnost běžných činů, že nelze v těchto případech odkazovat na možnou rozumovou a mravní nevyspělost.

Úroveň rozumové a mravní vyspělosti je nutné zkoumat vždy v konkrétním případě a vždy v souvislosti s konkrétním typem provinění (R 17/1979), jelikož intelektuální úroveň mladistvého je ošemetná v tom smyslu, že k jednomu typu provinění může být mladistvý vyspělý natolik, aby byla jeho odpovědnost založena (např. zmiňovaný případ loupeže), na druhou stranu nelze od stejného jedince požadovat jeho odpovědnost u jiných typů provinění, u kterých protiprávnost rozpoznat nemohl.

3.3.3. Příčetnost

Poslední podmínkou pro naplnění trestní odpovědnosti mladistvého je tzv. příčetnost. Oproti rozumové a mravní vyspělosti je tato podmínka vyžadována i u dospělých pachatelů, proto příčetnost, resp. nepřičetnost nalezneme v TZ. V něm přímo definici příčetnosti nenalezneme, nicméně definuje tzv. nepřičetnost v § 26, a to následovně: *„Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.“* V liteře zákona tak nacházíme negativní vymezení příčetnosti, a to především z toho důvodu, že se za běžný stav předpokládá stav příčetnosti subjektu trestného činu, proto je

---

⁷² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 5. 2017, sp. zn. 8 Tdo 469/2017

výhodnější z hlediska legislativně-technických i věcných důvodů stanovit pouze výjimky z běžného stavu přičetnosti a definovat pojem nepřičetnost.⁷³

Jedná se o způsobilost být pachatelem ve vztahu k duševním schopnostem pachatele, respektive mladistvého. Proto, aby byl mladistvý uznán nepřičetným, se vyžaduje kumulativní naplnění 4 základních podmínek: 1. mladistvý trpí **duševní poruchou** (x rozumová a mravní vyspělost není spojena s duševní poruchou) 2. mladistvý **není schopen rozpoznat protiprávnost svého činu nebo své jednání ovládnout** 3. nedostatek rozpoznávacích nebo ovládacích schopností je **důsledkem** duševní poruchy 4. předchozí podmínky jsou dány **v době činu**. Nepřičetnost lze dále dělit na nezaviněnou nepřičetnost a zaviněnou nepřičetnost.

Nezaviněná nepřičetnost v sobě nese dvě kritéria, která jsou naukou nazývána jako „kritéria přičetnosti“. Prvním kritériem je **tzv. kritérium biologické (lékařské)**, které požaduje existenci duševní poruchy, a druhým je kritérium psychologické (juristické) představující pachatelovi schopnosti rozpoznávací a ovládací.⁷⁴ „Z psychiatrického hlediska můžeme duševní poruchu označit jako zřetelnou odchylku od běžné normy, resp. od stavu zdraví, kterým se rozumí stav úplné duševní a sociální pohody.“⁷⁵ TZ nám stanovuje legální definici duševní poruchy v § 123, kterou definoval následovně: „**Duševní poruchou se rozumí mimo duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci i hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka.**“ Z této definice je zřejmé, že pojem duševní porucha se nerovná duševní nemoc, neboť v případě duševní poruchy mluvíme o pojmu širším, zahrnujícím v sobě více možných odchylek než jen duševní nemoc. Důvodová zpráva k TZ v této věci uvádí, že nutnost tohoto vymezení pramení především z vyvíjejících se lékařských názorech, dle kterých nelze všechny stavy (jako příklad uvádí mentální retardaci) zahrnovat pod duševní poruchy v obecném slova smyslu.⁷⁶ Může se jednat o poruchu dlouhodobějšího rázu, či krátkodobou, trvající pouze pár okamžiků či minut (jako příklad je důvodovou zprávou k TZ uvedena krátká porucha vědomí řidiče auta a na druhou stranu epileptický záchvat, v rámci něhož dojde k ublížení na zdraví). Proto

⁷³ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 225.

⁷⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část, Zvláštní část*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014. s. 207.

⁷⁵ Tamtéž

⁷⁶ POSLANECKÁ SNĚMOVNA ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník.

je za duševní poruchu považována nejen duševní choroba, ale i krátkodobá porucha psychických funkcí či jiná duševní odchylka, v důsledku které došlo ke ztrátě či zmenšení rozpoznávacích či ovládacích schopností.⁷⁷ Nicméně významnějším je kritérium druhé, tedy juristické, neboť duševní porucha je v rámci trestního práva relevantní pouze v případě, že v jejím důsledku vymizely schopnosti rozpoznávací či ovládací.

Druhé kritérium **psychologické (juristické)** představuje podmínku nedostatečné schopnosti rozpoznat protiprávnost svého jednání (tzv. schopnost rozpoznávací) anebo schopnosti ovládnout své jednání (schopnost ovládací). K naplnění tohoto kritéria však postačí pouze nedostatek jedné z těchto schopností, nevyžaduje se jejich kumulativnost.

V literatuře lze narazit také na kritérium časové⁷⁸. Toto kritérium představuje jakýsi korektiv, aby ne všechny duševní poruchy (mající za následek oslabení zmíněných schopností) byly trestněprávně relevantní. Tyto poruchy zužuje na ty, které jsou schopné vyvolat nedostatek schopností pouze v době spáchání činu. Pokud bude před spácháním deliktu mladistvý nepřičetný, avšak v době spáchání provinění již přičetnosti nabude, jeho předchozí nepřičetnost je co do viny irelevantní. Pokud však nepřičetnost nastane po spáchání provinění, důsledek má pouze v oblasti procesní.⁷⁹

Vedle nepřičetnosti zná TZ pojem tzv. zmenšená přičetnost (§ 27 TZ). Jedná se o situace, kdy jsou schopnosti rozpoznávací a ovládací v důsledku duševní poruchy pouze zmenšeny, nicméně zcela nevymizely. Ačkoli není obecně považována za polehčující okolnost, vůči pachateli odůvodňuje zvláštní postup. V případě, že dospělý pachatel spáchal čin ve stavu zmenšené přičetnosti, aniž by si tento stav přivodil vlivem návykové látky (a to ani z nedbalosti), přihlédne se k tomu při stanovení druhu trestu a jeho výměry (§ 40 odst. 1 TZ). Na tomto místě bych zdůraznila především zvláštní postup vůči mladistvému pachateli, který se v určitém směru od postupu vůči pachateli dospělému odlišuje. § 25 odst. 2 ZSVM tuto situaci modifikuje ku prospěchu mladistvého tak, že ke zmenšené přičetnosti mladistvého se přihlédne i v situaci, kdy čin spáchal ve stavu, který si přivodil vlivem návykové látky, avšak není již rozhodující, zda se jednalo o zmenšenou přičetnost zaviněnou, či nezaviněnou. Spáchání deliktu

---

⁷⁷ POSLANECKÁ SNĚMOVNA ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník.

⁷⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 196.

⁷⁹ Tamtéž

ve zmenšené příččetnosti může mít i různé fakultativní důsledky. ZSVM stanovuje jeden zvláštní důsledek pro mladistvé delikventy, a to upuštění od uložení trestního opatření za současného uložení ochranného léčení nebo zabezpečovací detence (§ 12 písm. a) ZSVM).

Druhým typem nepřiččetnosti je nepřiččetnost zaviněná, přiččemž se jedná o situace, kdy si pachatel nepřiččetnost přivodí sám. Může se jednat o jednání v *rámcí actio libera in causa dolosa* (úmyslné přivedení do stavu nepřiččetnosti požitím návykové látky), *actio libera in causa culposa* (přivedení se do stavu nepřiččetnosti, ve kterém pachatel spáchá nedbalostní trestný čin), či trestní čin *opilství* dle § 360 TZ.⁸⁰

3.4. Zánik trestní odpovědnosti mladistvých

Zánikem trestní odpovědnosti (v ZSVM uvedeno jako zánik trestnosti) se rozumí situace, kdy po spáchání provinění (stejně tak jako trestného činu u pachatele) nastanou určité okolnosti, které vedou k zániku tzv. trestněprávního vztahu.⁸¹ Zánikem trestní odpovědnosti tak navždy zaniká oprávnění státu potrestat pachatele a ten není na druhou stranu povinen toto jednání strpět. Institut zániku trestní odpovědnosti je nutné odlišovat od případné beztrestnosti pachatele, neboť v tom případě trestní odpovědnost pachatele nebyla založena už od počátku z různých důvodů, kdežto důvody zániku trestní odpovědnosti jsou případy, kdy spácháním trestného činu/provinění trestní odpovědnost pachatele dána byla, přesto vlivem okolností dodatečně zaniká. TZ stanovuje jako obecné důvody zániku trestní odpovědnosti dva případy: **účinnou lítost a promlčení**. Vedle toho lze v ustanoveních TZ nalézt další zvláštní případy, které vedou k zániku trestní odpovědnosti jako např. zánik trestnosti přípravy či pokusu trestného činu, případy zániku uvedené ve zvláštní části TZ, zánik účastenství aj. Všechny tyto instituty se uplatní také v případě mladistvého delikventa, ačkoli ZSVM ve svých ustanoveních zmiňuje pouze účinnou lítost a promlčení, které oproti obecné úpravě modifikuje. Účinná lítost a promlčení trestního stíhání jsou ustanoveny v § 7-8 ZSVM jako důvody zániku trestnosti.

---

⁸⁰ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 197.

⁸¹ Takového vztahu, který v okamžiku spáchání provinění vzniká mezi mladistvým delikventem a státem. Jeho obsahem jsou různá práva a povinnosti na obou stranách, jako např. právo a zároveň povinnost státu potrestat pachatele, nebo na straně druhé povinnost pachatele podrobit se potrestání či právo na řádný proces.

Účinná lítost v případě mladistvých delikventů je možná pouze u činů, jejichž horní hranice nepřevyšuje pět let. Toto je základní odlišení oproti obecné úpravě v TZ, kde je účinná lítost možná pouze u taxativně vyjmenovaných trestných činů. Podmínkami pro uplatnění institutu účinné lítosti jsou 1. dobrovolné odstranění nebo napravení způsobeného následku, anebo pokud se o to mladistvý alespoň pokusí 2. mladistvý svým chováním projeví účinnou snahu po nápravě a 3. čin nemá trvale nepříznivých následků pro poškozeného nebo společnost. Právní úprava v tomto ohledu mladistvého delikventa oproti dospělému privileguje, jelikož je vyžadováno, aby učinil potřebné kroky směřující k odčinění provinění odstraněním nebo napravením následku, avšak k samotnému odstranění či nápravě dojít nemusí. Postačí, že se o to pouze pokusil, nicméně je důležité, aby tyto snahy byly míněny upřímně a dobrovolně. Jakým způsobem se má mladistvý o nápravu nebo odstranění následků pokusit, zákon blíže nespecifikuje a nechává prostor vždy konkrétnímu případu a okolnostem.⁸² Výjimkou jsou situace, kdy mladistvý svým jednáním způsobil škodu.⁸³ Není tedy třeba, aby jeho snahami bylo dosaženo konkrétního výsledku, avšak je vyžadováno, aby se snahy vztahovaly k celému rozsahu následku (nelze usilovat jen o částečné odstranění následku).⁸⁴ I co do formy následku je úprava ZSVM benevolentnější oproti obecné úpravě, neboť zmiňuje pouze následek jako takový, kdežto TZ vyžaduje, aby pachatel zamezil nebo napravil tzv. *škodlivý následek*. V takovém případě se povinnost totiž vztahuje i na okolnosti pachatelem nezaviněné, tj. i na následky na vedlejších objektech.

Aby mladistvému prospívala účinná lítost, je nutné, aby mladistvý svým chováním projevil účinnou snahu po nápravě. Opět zde není vyžadován konkrétní výsledek a k samotné nápravě nemusí vůbec dojít. Je to především z toho důvodu, že celý proces nápravy mladistvého vyžaduje delší časové období a je ovlivňováno mnoha okolnostmi. Přesto by však i tato snaha měla být myšlena vážně, dobrovolně a vždy směřovat k možnému výsledku.⁸⁵

---

⁸² SOTOLÁŘ, Alexander. K zániku trestnosti činu spáchaného mladistvým podle § 7 zákona o soudnictví ve věcech mládeže a k jeho procesním důsledkům. *Trestněprávní revue*, 2004, roč. 3, č. 5, s. 156.

⁸³ V takovém případě zákon vyžaduje, aby mladistvý nahradil způsobenou škodu, popřípadě učinil opatření vedoucí k její náhradě nebo se pokusil jinak odčinit způsobené následky

⁸⁴ SOTOLÁŘ, Alexander. K zániku trestnosti činu spáchaného mladistvým podle § 7 zákona o soudnictví ve věcech mládeže a k jeho procesním důsledkům. *Trestněprávní revue*, 2004, roč. 3, č. 5, s. 156.

⁸⁵ ŠÁMAL, Pavel. K povaze provinění a účinné lítosti u mladistvého. *Právní rozhledy*, 2004, roč. 12, č. 24, s. 887.

Poslední je zákonem vyžadovaná podmínka, že čin neměl trvale nepříznivých následků pro poškozeného nebo pro společnost. Z formulace této podmínky je zřejmé, že se nemyslí pouze následky materiální hodnoty (škody), ale i následky nehmotné povahy (zdraví, život aj.). Pokud následky přetrvávají či je z povahy věci nelze odstranit ani napravit, nemůže dojít k zániku trestnosti. Následek může přetrvávat buď přímo u poškozeného, ale i obecně ve vztahu ke společnosti.

Výše zmíněné podmínky musí být splněny současně, jen tak je možné přistoupit k zániku trestnosti. Ustanovení představuje jakýsi „slib beztrestnosti“, který má mladistvého pobízet k dobrovolnému rozhodnutí a pokusu o odstranění nebo napravení následků jeho protiprávního jednání.⁸⁶

Dalším obecným důvodem zániku trestnosti, který ZSVM výslovně stanovuje, je **promlčení trestního stíhání** mladistvého. K promlčení trestního stíhání (promlčení trestní odpovědnosti) dochází za situace, kdy uplynutím zákonem stanovené doby zaniká trestní odpovědnost pachatele (resp. zaniká trestnost spáchaného činu) a stát nadále nedisponuje oprávněním trestně stíhat či potrestat pachatele. Důvodem zavedení tohoto institutu je především fakt, že plynutím času postupně slábne potřeba reakce státu na spáchaný čin, až nakonec zaniká úplně. V procesní rovině je důvodem obtížnější dokazování, neboť s delším časovým odstupem může docházet k obtížnějšímu opatřování důkazních prostředků.⁸⁷ Co se týče délek promlčecích dob, ty stanovuje ZSVM oproti běžné úpravě odlišně, víceméně jsou stanoveny v polovině promlčecí doby stanovených u dospělých pachatelů (doby jsou stanovené na 10 let u provinění, za které TZ umožňuje uložení výjimečného trestu, 5 let u provinění, u kterého horní hranice trestní sazby odnětí svobody činí nejméně 10 let a 3 léta u ostatních provinění). Délka promlčecí doby je jediná odchylka, kterou ZSVM oproti TZ modifikuje. V dalších odstavcích přímo odkazuje na aplikaci obecné úpravy, a to konkrétně co do problematiky počátku, stavění a přerušení promlčecí doby. Dále vylučuje zánik trestnosti provinění, stanovuje-li tak TZ. Vyloučeny z možného promlčení budou provinění uvedená v hlavě třinácté zvláštní části trestního zákoníku, provinění rozvrácení republiky, teroristického útoku a teroru (u těchto tří přistupuje podmínka, že byly spáchány za takových okolností, že zakládají válečný zločin nebo

---

⁸⁶ ŠÁMAL, Pavel. K povaze provinění a účinné lítosti u mladistvého. *Právní rozhledy*, 2004, roč. 12, č. 24, s. 887.

⁸⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011, s. 65-71.

zločin proti lidskosti podle předpisů mezinárodního práva). TZ ještě stanovuje kategorii nepromlčitelných trestních činů spáchaných od 25. února 1948 do 29. prosince 1989, u nichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody činí nejméně 10 let, pokud nedošlo k pravomocnému odsouzení nebo zproštění obžaloby a které byly spáchány veřejnými činiteli anebo byly spáchány v souvislosti s pronásledováním jednotlivce nebo skupiny osob z důvodů politických, rasových či náboženských. Nicméně z povahy těchto činů je jasné, že takových jednání se nemohl dopustit mladistvý z důvodu nízkého věku, proto je tato kategorie co do otázky promlčitelnosti mladistvých nepoužitelná.

Ačkoli další způsoby zániku trestnosti ZSVM výslovně nestanovuje, v rámci principu subsidiárního použití TZ vůči ZSVM můžeme aplikovat na promlčení provinění i již výše zmíněné speciální důvody zániku trestnosti, kterými jsou např. zánik trestnosti přípravy či pokusu trestného činu, zániky trestnosti uvedené ve zvláštní části TZ, či zánik účastenství.

4. Srovnání české právní úpravy trestní odpovědnosti mladistvých s právní úpravou v zahraničí

Dolní hranice trestní odpovědnosti je v různých státech stanovena odlišně, přičemž tato diference vyplývá především z odlišného vývoje právních systémů, tradic a kultury. V rámci právních úprav soudnictví nad mladistvými se vyvinulo mnoho teoretických modelů, z nichž lze dva označit za základní. Těmi **jsou tzv. sociálně-opatrovnický model (welfare) a model justiční (justice)**.⁸⁸

Sociálně-opatrovnický model (tzv. paternalistický model), vnímá dítě v rámci soudnictví spíše jako objekt péče.⁸⁹ Bývá také literaturou označován jako tradiční. Důležité je pozitivní působení na mladistvého, kdy hlavní úlohou soudu není ani tak potrestání, jako spíše snaha o opětovné zapojení mladistvého delikventa do společnosti. Charakteristickým znakem tohoto modelu je neformálnost, „potlačení spravedlivého procesu“ (právo na spravedlivý proces je do jisté míry potlačeno ve prospěch neformálnosti), neurčité sankcionování a vysoká míra diskrece soudu.⁹⁰ Právě pro svou neformálnost byl sociálně-opatrovnický model často předmětem kritiky.

Naopak **model justiční** chápe dítě jako svobodně se rozhodujícího jedince, který musí ovšem za své jednání odpovídat. Tento model je založený na retributivním pojetí justice, kdy se trest považuje za nevyhnutelný důsledek spáchání protiprávního činu. Tento model již předpokládá formálnost řízení a garantuje procesní práva dítěte. Konečným důsledkem je uložení sankce.⁹¹

Česká úprava (stejně tak jako úprava slovenská) je založena na kombinaci obou výše zmíněných modelů. V praxi nelze nalézt žádný ze zmíněných modelů v čisté podobě. Jelikož má ať už z kulturních, tradičních či jiných důvodů právní systém každého státu rozdílnou úpravu a model trestání mladistvých, nelze objektivně a jednotně určit dolní hranici trestní odpovědnosti platnou pro všechny státy.

Co se týče evropského právního prostoru, je hranice stanovena v jednotlivých právních řádech poměrně obdobně. Až na pár výjimek se od sebe navzájem výrazně neliší. Většinou nacházíme hranici 14-15 let. Nalezneme však i rozdílnou úpravu, která

---

⁸⁸ Systémové doporučení Ligy lidských práv č. 10. *Soudnictví ve věcech dětí mladších patnácti let*. [online]. Liga lidských práv. 2014. s. 38. [cit. 15. 3. 2016]. Dostupné na: <<http://llp.cz/publikace/soudnictvi-ve-vecich-deti-mladsich-patnacti-let/>>.

⁸⁹ Tamtéž

⁹⁰ MATIAŠKO, Maroš. Modely systémov súdництва pre mládež. *Trestněprávní revue*, 2011, roč. 10, č. 8, s. 232.

⁹¹ Tamtéž

značně vybočuje, a to např. v Británii, která uzákonila věk 10 let (Skotsko pak 12 let⁹²). Naproti tomu nejvyšší věkovou hranici uzákonilo Polsko, a to na 17 let, nicméně zde platí dvojitá hranice trestní odpovědnosti, tj. že trestní odpovědnost může být založena již od 15 let, pokud se mladistvý dopustil vraždy či atentátu na prezidenta.⁹³ Podobně tomu je dále např. v Litvě, kde je hranice stanovena na 16 let, nicméně pro závažnější trestné činy (vražda, znásilnění) je možné odsoudit jedince již od 14. roku věku.⁹⁴

V řadě právních úprav jednotlivých států se uplatňuje tzv. dvoufázový systém. Podstatu tohoto systému tvoří zákonem stanovené věkové rozmezí, kdy se individuálně v rámci každého případu zvlášť posuzuje schopnost dítěte rozpoznat možný dopad svého činu. Tento systém zohledňuje především fakt, že nelze stanovit absolutní věkovou hranici, od které je každý jedinec vyspělý natolik, aby byl schopen možný dopad svého jednání bezpečně rozpoznat. V rámci tohoto systému se stanovuje nižší dolní věková hranice, avšak se zároveň stanovuje věkové rozmezí pro individuální posuzování psychické vyspělosti dítěte.⁹⁵ Určitou modifikaci tohoto dvoustupňového systému spatřujeme i v naší právní úpravě, a to především díky požadavku na dostatečnou rozumovou a mravní vyspělost. Nicméně tuzemská právní úprava nestanovuje přesné věkové rozmezí, kdy by se individuálně posuzovala vyspělost dítěte, pouze poskytuje jakousi pojistku v případě, že dítě již dosáhlo příslušného věku pro trestní odpovědnost, ale existují důvodné pochybnosti o jeho nedostatečné psychické vyspělosti. Dvoufázový systém je užíván v některých státech anglosaské právní kultury, příkladně v Irsku je stanoveno toto rozmezí od 7 do 14 let, či Austrálii. V kontinentálních právních řádech se s tímto systémem setkáváme například v Bulharsku či Francii.⁹⁶

Věk je pouze jedním z institutů, které zakládají trestní odpovědnost. Proto nelze jenom podle stanovené hranice trestní odpovědnosti hodnotit celkovou úpravu trestní odpovědnosti v jednotlivých zemích, ale je nutné zvážit tuto úpravu jako celek

---

⁹² Dříve byla hranice trestní odpovědnosti ve Skotsku stanovena dokonce na 8 let.

⁹³ JANUŠ, Jan, LÉKO, Kristián. *Do vězení ve třinácti letech* [online]. cak.cz, 1. března 2016 [cit. 1. srpna 2018]. Dostupné na <<https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=15700>>.

⁹⁴ POSLANECKÁ SNĚMOVNA ČR. Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 2018/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (o soudnictví ve věcech mládeže) ve znění pozdějších předpisů. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=817&CT1=0>>.

⁹⁵ Tamtéž

⁹⁶ Tamtéž

společně s dalšími podmínkami nabývání trestní odpovědnosti. V tomto kontextu bych ráda zmínila institut, který nesouvisí přímo s okamžikem vzniku relativní trestní odpovědnosti, nicméně souvisí s okamžikem vzniku absolutní trestní odpovědnosti, a tím je pojem tzv. *mladý dospělý*. Jedná se o věkovou kategorii často zařazovanou do právních řádů řady zemí EU. Příkladně v Německu právní řád stanovuje, že se jedná o osoby, které v době spáchání činu dovršily 18 let, avšak nepřekročily 21 let. Vychází se především z faktu, že jedinci této věkové kategorie se i přes ukončený mentální a fyzický vývoj odlišují celou řadou zvláštností (ať už sociálních či psychologických), které je odlišují jak od jedinců kategorie mladistvých, tak dospělých. I přes jejich demonstrovanou fyzickou i mentální vyspělost nejsou nutně psychicky vyvrálí jako jedinci kategorie dospělých osob, což může vést k mylné představě o jejich dokončeném sociálním vývoji a potřebě nekompromisního zakročení vůči deliktům jimi spáchaných.⁹⁷ Proto i jedinec nad 18 let může být trestán pode zákonů dopadajících na mladistvého.

V naší úpravě známe pouze pojem tzv. osoba blízká věku mladistvého jakožto polehčující okolnost dle § 41 odst. 1 písm. f) TZ. Jedná se o jedince, který překročil 18. rok věku. Nejčastěji se jedná o pachatele kolem 19. a 20. roku věku, ve výjimečných případech se může jednat o osobu ve věku 21 let. Nicméně jedná se pouze o jednu z polehčujících okolností stanovenou TZ, v jejímž důsledku není možné jedince soudit jako mladistvého (tedy tak jak je stanoveno v případě kategorie mladých dospělých). Zařazení kategorie mladých dospělých bylo navrhováno i do úpravy ZSVM,⁹⁸ avšak i nadále zůstává jako samostatná věková kategorie se zvláštní úpravou a režimem našemu právnímu řádu neznámým pojmem.

Závěrem této kapitoly bych ráda zmínila právní úpravu juvenilního soudnictví ve dvou vybraných státech, kterými jsou naše dva sousední státy, a to úpravu **na Slovensku a v Německu**. Na Slovensku byla stejně jako u nás při přijímání nového trestního zákoníku v roce 2005 navrhována nová snížená dolní hranice trestní odpovědnosti 14 let. Oproti situaci u nás byla na Slovensku tato hranice nakonec uzákoněna, a proto je dle slovenského práva osoba, která dovršila čtrnáctý rok svého věku, trestně odpovědná (§ 22 zákon č. 300/2005 Z. z. trestný zákon). Od čtrnáctého

---

⁹⁷ VÁLKOVÁ, Helena. Proč byla reforma trestního soudnictví ve věcech mládeže oddálena a jaké byly její cíle?. *Trestněprávní revue*, 2002, roč. 1, č. 5, s. 135.

⁹⁸ Tamtéž

do osmnáctého roku věku se osoba považuje dle slovenské úpravy za mladistvou.⁹⁹ I slovenské právo zná pojem rozumová a mravní vyspělost, nicméně na rozdíl od tuzemské úpravy se rozumová a mravní vyspělost zkoumá do 15. roku věku obligatorně. Jedná se o určitou pojistku proti nespravedlivému stíhání mentálně nezrálých dětí, které nepřekročily patnáctý rok věku.¹⁰⁰ Po dovršení 15. roku věku je možné rozumovou a mravní vyspělost zkoumat pouze v odůvodněných případech. Důvodová zpráva k slovenskému trestnímu zákoníku odůvodňuje snížení věkové hranice na 14 let argumenty, že pro rozvoj moderní civilizace je příznačná i akcelerace vývoje mládeže (spíše tedy po fyzické stránce, méně co do mentální zralosti), nicméně dospívá o mnoho rychleji, než tomu bylo před několika desetiletími. Zákonodárci si jsou vědomi faktu, že tato změna sama o sobě nevyřeší kriminalitu mládeže, nicméně vzhledem ke zmíněné akceleraci vývoje dospívání to vnímají jako nutné z důvodu ochrany společnosti před kriminalitou, neboť se neustále snižuje věková hranice těch, kteří se podílí na opakované či závažné trestné činnosti.¹⁰¹ Problematiku soudnictví nad mládeží upravuje slovenský trestní zákoník v hlavě IV. s názvem *Osobité ustanovenia o stíhání mladistvých*.

Stejně tak jako Slovenská republika i **v Německu** je dolní věková hranice stanovena na 14 let. Dovršením 14. roku věku do 18. roku věku se jedná o skupinu mladistvých. Po 18. roku věku následuje skupina mladých dospělých, o kterých jsem již pojednávala výše. Problematiku trestání mladistvých a dospívajících (tedy mladých dospělých) upravuje německý zákon o soudnictví nad mládeží, Jugendgerichtsgesetz z roku 1953. Toto samostatné soudnictví ve věcech mládeže je založeno na dlouholeté tradici.¹⁰² Nicméně se setkáváme s častými diskuzemi doprovázenými snahami o zvýšení dolní hranice trestní odpovědnosti ze 14 na dokonce dovršených 16 let. Podkladem pro tyto úvahy jsou především poznatky o prodlužování doby sociálního dospívání, která jde ruku v ruce s prodlužováním povinné školní docházky. Dále je namítáno, že i přes stanovenou hranici trestní odpovědnosti se případy u čtrnáctiletých a patnáctiletých delikventů řeší většinou mimotrestními prostředky.¹⁰³

---

⁹⁹ Zákonodárce však stanovil výjimku na trestný čin sexuálního zneužití, kdy je hranice stanovena na 15. let

¹⁰⁰ MADLIAK J., ROMŽA S. Niekoľko poznámok k rekodifikáciám trestnoprávnych noriem v Slovenskej republike. *Bulletin advokacie*, 2007, roč. 14, č. 1, s. 38.

¹⁰¹ Důvodová správa k zákonu č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon SR

¹⁰² První samostatný zákon o soudnictví ve věcech mládeže byl na německém území přijat již 1923.

¹⁰³ VÁLKOVÁ, Helena. Věk a jeho význam pro stanovení dolní hranice trestní odpovědnosti. *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 6, s. 289.

Z výše zmíněného plyne, že hranice trestní odpovědnosti nevyvolává zájem pouze v ČR, ale je častým tématem i v rámci zahraničních úprav, ať už se řeší případné vhodné zvýšení, či snížení této věkové hranice. Česká republika se se svou úpravou věkové hranice trestní odpovědnosti řadí mezi průměr stanovených hranic v zemích EU, a tedy z běžné praxe států nikterak nevybočuje.

5. Právní úprava trestní odpovědnosti mladistvých de lege ferenda

Nový trestní zákoník z roku 2009 ve svém konečném znění přebírá hranici trestní odpovědnosti 15 let a nepřerušuje tak kontinuitu danou předchozí dlouholetou právní úpravou. Nicméně institut trestní odpovědnosti nepřestal být stále ožehavým a často „přepíraným“ tématem. I přesto, že navrhované snížení hranice na 14 let při přijetí nového TZ nakonec nedošlo úspěšnému cíli (ačkoli mělo k uzákonění možná blíž než kdy dříve) není vyloučeno, že k určité modifikaci tohoto institutu v budoucnu nedojde. V rámci této kapitoly bych ráda vytyčila 3 možné úpravy tohoto institutu, které mohou v budoucnu nastat vycházejíc z diskutovaných argumentů zastánců i odpůrců snížení věkové hranice.

První možností je ponechání současného stavu, a to ponechání hranice na 15 let. Častým zaznívajícím argumentem je fakt, že samotné snížení věkové hranice nevyřeší dětskou kriminalitu a bude spíše kontraproduktivní, než aby přineslo účinek, který se od tohoto snížení očekává. Spíše naopak odepíráme dětem ochranu garantovanou jim do 15 let právním řádem (především myšleno při vstupu do legálního sexuálního života). Dále je vytýkáno ztížené dokončení povinné školní docházky.

Možným scénářem může být i situace, kdy dojde ke snížení trestní odpovědnosti na 14 let po vzoru např. slovenské právní úpravy. Zastánci snížení hranice na 14 let argumentují především nárůstem dětské kriminality a rychlejším vývojem dnešních dětí. Děti v dnešní době sice dospívají rychleji, než tomu bylo dříve, nicméně u deliktů spáchaných dětmi mladšími patnácti let spatřujeme spíše degresivní tendenci. Faktem je, že v devadesátých letech prudce stoupl počet deliktů spáchaných dětmi (stejně jako počet spáchaných skutků obecně), poté však začíná tento počet rok od roku klesat.¹⁰⁴ Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2017 zpracovaná Ministerstvem vnitra České republiky¹⁰⁵ ukazuje, že podíl dětských pachatelů na celkovém počtu pachatelů v ČR klesá. V roce 2004 se jednalo o 3,1 % dětských pachatelů, v roce 2009 tento počet klesl pod 2% (přesně 1,7%) a v roce 2017 se jednalo pouze o 1,1% dětských pachatelů. Souhlasím s argumentem odpůrců snížení věkové hranice, že její pouhé

¹⁰⁴ MATIAŠKO, Maroš. K otázce věkové hranice trestní odpovědnosti. Realita a mystifikace. *Trestněprávní revue*, 2008, roč. 7, č. 7, s. 214.

¹⁰⁵ Dostupná na www.mvcr.cz.

snížení bez dalších systémových změn nevyřeší situaci juvenilní kriminality. Přesto se na druhé straně odvolávám na fakt, že vyspělostní úroveň dnešních dětí podléhá určité akceleraci ve srovnání s minulostí a vyžaduje reakci ze strany zákonodárců. TZ sice stanovuje možné reakce na protiprávní činy spáchané dětmi ve formě opatření, otázkou ale zůstává, zda je tato cesta ve všech případech dostačující.

Poslední možností, kterou bych ráda zmínila, je situace, kdy je stanovena dvojitá věková hranice po vzoru např. Polska. Trestní odpovědnost je dána pevnou věkovou hranicí, nicméně v případě závažné kriminální činnosti je možno postihnout dítě i před dovršením této hranice, a to především z toho důvodu, že se jedná o kriminalitu natolik závažnou, že i dítě mladší než patnáct let musí mít představu o její protiprávnosti. Proto by krytí tyto děti beztrestností bylo krajně nespravedlivé. K nastolení podobné situace mířil i již zmiňovaný návrh zákona předložený JUDr. Jeronýmem Tejcem, který hranici trestní odpovědnosti ponechal na 15 letech i nadále, nicméně ve výjimečných případech by byla trestní odpovědnost dána i dříve, a to v případech, kdy se dítě dopustí zvláště závažného deliktu. Hranice trestní odpovědnosti tak není vázána pouze na dovršení jednoho věkového mezníku, ale je stanovena dvojitou hranicí. Vedle zemí zmíněných v předchozí kapitole uzákonilo dvojitou hranici trestní odpovědnosti například také Maďarsko, které stanovilo hranici trestní odpovědnosti na 14 let. Avšak v případě závažných zločinů jako jsou vražda, teroristický útok, loupež a další činy stanovené v § 16 maďarského trestního zákoníku je možné mladistvého potrestat již od 12. roku věku.¹⁰⁶

Při rozhodování o snížení věkové hranice bych postupovala opatrně. Faktem je, že i pokud by se hranice snížila na diskutovaných 14 let, nelze této osobě uložit trest odnětí svobody na základě mezinárodních dokumentů a postupovalo by se s nimi obdobně, jako v rámci dnešní úpravy. To byl také hlavní argument, proč byl ze strany tehdejšího ministra spravedlnosti Roberta Pelikána návrh tehdejšího poslance Tejce odmítnut. V tomto názoru byl utvrzen na jednání se zástupci Visegradu, Chorvatska a Slovinska, ve kterých je věková hranice oproti České republice nižší. Rozdíly tak dle tehdejšího ministra existují spíše na papíře, než ve skutečnosti.¹⁰⁷ Nicméně ZSVM

---

¹⁰⁶ 2012. évi C. törvény, a Büntető Törvénykönyvről (maďarský trestní zákoník)

¹⁰⁷ ČTK. *Pelikán odmítá snížení hranice trestní odpovědnosti. Je to nahánění laciných bodů, vysvětluje* [online]. cak.cz, 25. května 2016 [cit. 1. srpna 2018]. Dostupné na <<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/pelikan-je-proti-snizeni-hranice-trestni-odpovednosti-navrh/r~c696d2f4240111e6abfa0025900fea04/>>.

dětem mladším patnácti let umožňuje při spáchání činu uložit pouze výchovné povinnosti, výchovná omezení, napomenutí s výstrahou, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče, dohled probačního úředníka, ochrannou výchovu a ochranné léčení. Jedná se o postihy, které nebudou zapsány v trestním rejstříku a pro děti nepředstavují téměř žádnou hrozbu.¹⁰⁸ Otázkou zůstává, zda možnosti, které nám ZSVM vůči delikventním dětem dává, nejsou příliš mírné. Osobně bych se nebránila právě již zmíněné dvojí trestní odpovědnosti, kdy by za nejtěžší zločiny bylo možné uložit i trestní opatření stejně jako mladistvým (ovšem nespojené s odnětím svobody). Myšlenka dvojí věkové hranice trestní odpovědnosti mi přijde zajímavá a ve vhodném zpracování i vyhovuje argumentům jak na straně zastánců snížení věkové hranice, tak odpůrců. Touto úpravou neodepíráme dětem ochranu garantovanou právem, nicméně na straně druhé má soud možnost užít proti dítěti mladšímu patnácti let, který spáchal zvláště závažný zločin, účinnější prostředek, než který ZSVM dovoluje.

---

¹⁰⁸ Často se v lze v praxi setkat se situacemi, kdy právě na svou beztrestnost děti spoléhají, ačkoli si dobře protiprávnost svého jednání uvědomují

Závěr

Hlavním cílem mé diplomové práce bylo vymezit problematiku trestní odpovědnosti mladistvých, která se v současné době stává často diskutovaným fenoménem. Pohled na tuto problematiku je vesměs nekonzistentní a neexistuje zcela jednotný názor, ať už máme na mysli diference mezi jednotlivými právními úpravami států navzájem, nebo názory v rámci tuzemské laické i odborné veřejnosti. Pozornost především vzbuzuje otázka stanovení dolní hranice trestní odpovědnosti, zvláště zda je současná úprava dostatečná a věk 15 let správnou cestou, jak otázku řešit, či by bylo lepší věkovou hranici snížit nebo jinak modifikovat. V rámci českého právního řádu je tato problematika upravena odděleně komplexním zákonem ZSVM s podporou TZ. Dolní hranice trestní odpovědnosti u nás procházela značným vývojem, kdy spatřujeme tuto hranici v minulosti stanovenou jak na 14, tak na 15 let. Momentální hranice stanovená na 15 let tvoří kontinuální linii od poválečného období dodnes. Často se objevovaly a stále objevují pokusy o přerušení této linie a snahy o změnu doprovázené nejrůznějšími argumenty. Poslední větší debata proběhla v roce 2016 při předložení návrhu na zavedení tzv. dvojí trestní odpovědnosti.

Nejdříve se v rámci své diplomové práce zabývám postupným vývojem tohoto institutu se zaměřením na úpravu dolní hranice trestní odpovědnosti od nejstarších dob až po současnou právní úpravu v ZSVM. Tento samostatný kodex vstoupil v platnost před 14 lety a hodnotím jej jako povedený. Velmi pozitivně hodnotím už jen samotný fakt, že problematika soudnictví nad mládeží je upravena samostatně v rámci jednoho kodexu, jelikož si specifická tato oblast samostatnou oddělenou úpravu vyžaduje. Upravuje jak hmotněprávní tak procesní aspekty juvenilního soudnictví. Nicméně samotná hranice trestní odpovědnosti je stanovena obecnou úpravou v TZ. Ačkoli při rekodifikaci trestního práva hmotného nová navrhovaná právní úprava v roce 2009 předpokládala hranici stanovenou na 14 let, v okamžiku účinnosti zákona je hranice navzdory bouřlivé diskuzi nezměněná a zůstává na 15 letech.

Dále se v mé práci zaměřuji na trestní odpovědnost jak v rovině obecné, tak provádím bližší rozbor jednotlivých dílčích aspektů zakládajících ve svém souhrnu trestní odpovědnost jedince. Mezi tyto aspekty řadím vedle věku a přičetnosti i rozumovou a mravní vyspělost jako samostatnou podmínku trestní odpovědnosti, nikoli jako druh přičetnosti. Vycházím tak především z faktu, že v případě rozumové a mravní vyspělosti je nemožnost rozpoznat protiprávnost svého jednání či ovládnou své

jednání vázána na určitý stupeň psychického vývoje, který v žádném případě nelze spojovat s duševní poruchou. Proto se i této podmínce věnuji samostatně. Tato analýza jednotlivých dílčích pojmů tvoří těžiště mé diplomové práce. Dále vymezuji i podmínky zániku trestní odpovědnosti pro mladistvé delikventy stanovených dle ZSVM.

Následně jsem přiblížila právní úpravu trestní odpovědnosti v právních řádech jiných států, především však s důrazem na stanovenou dolní hranici trestní odpovědnosti, která se v jednotlivých úpravách liší. Věnuji se zejména úpravám států kontinentální Evropy. Vedle tohoto exkursu do zahraničních úprav zmiňuji i základní modely přístupu k trestání mladistvých.

Závěrem jsem se pokusila vytyčit tři možné úpravy tohoto institutu de lege ferenda, a to na základě diskutovaných argumentů zastánců i odpůrců snížení věkové hranice. Jako možné se jeví ponechání současné hranice, její snížení na 14 let, či stanovení dvojí hranice trestní odpovědnosti. V souvislosti s těmito možnostmi budoucí úpravy jsem zhodnotila současně stanovenou hranici trestní odpovědnosti a zároveň jsem se zabývala argumenty pro snížení věkové hranice trestní odpovědnosti a argumenty pro ponechání současně stanovené hranice. Osobně se mi jeví zajímavou myšlenka zavedení dvojí hranice trestní odpovědnosti, kdy by dolní věková hranice relativní trestní odpovědnosti zůstala i nadále beze změn stanovena na 15 let, nicméně v případě nejzávažnější kriminality by bylo možné dítě postihnout již od 13. roku věku. Tato cesta podle mého víceméně vyhovuje stěžejním argumentům obou stran, a to jak odpůrců snížení věkové hranice, tak i jejich zastánců. Velmi stručně řečeno, touto cestou neodepíráme dětem právní ochranu garantovanou jim právním řádem o jeden rok, ale zároveň je možné v případě nejzávažnější kriminality potrestat i jedince mladší 15 let, kteří na svou beztrestnost spoléhají. Nicméně trestní odpovědnost je souhrnný pojem, který není tvořen pouze dolní věkovou hranicí, ale je spojen s celou řadou dalších institutů. Je nutné brát tento pojem komplexně, a proto by vždy při rozhodování měl brát zákonodárce tyto vzájemné vazby v potaz.

Celkově hodnotím tuzemskou právní úpravu soudnictví nad mládeží jako zdařilou, nicméně jako možnou budoucí cestu bych zvažovala zavedení dvojí hranice trestní odpovědnosti v případech, kdy se dítě pod patnáct let dopustí spáchání nejzávažnější kriminality.

Zdroje:

Monografie

SOLNAŘ, Vladimír. *Z dějin českého zemského práva trestního: (trestný čin a trest)*. V Praze: Nákladem vydavatelovým, 1921, 22 s.

ZEZULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1997, 247 s.

VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. nezměněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 66 s.

MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. 1. vydání. Praha: Orac, 1995, 269 s.

MIŘIČKA, August, SCHOLZ, Otto. *O trestním soudnictví nad mládeží: zákon ze dne 11. března 1931 č. 48 Sb. z. a n. a důvodovými zprávami prováděcími nařízeními a souvisícími zákony*. Praha: Československý Kompas, 1932, 309 s.

ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015. 312 s.

ŠÁMAL, *Trestní zákoník: komentář*. I. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 1450 s.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část, Zvláštní část*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014. 976 s.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 1052 s.

KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 834 s.

KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 961 s.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 968 s.

Články

VÁLKOVÁ, Helena. Věk a jeho význam pro stanovení dolní hranice trestní odpovědnosti. *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 6, s. 289.

ŠÁMAL, Pavel. K podmíněné či relativní trestní odpovědnosti mladistvého. *Právní rozhledy*, 2004, roč. 12, č. 2, s. 47.

ŠÁMAL, Pavel. K soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2003, roč. 2, č. 9, s. 281.

ŠÁMAL, Pavel. K povaze provinění a účinné lítosti u mladistvého. *Právní rozhledy*, 2004, roč. 12, č. 24, s. 887.

VICHEREK, Roman. Jak „trestat“ děti a trestně neodpovědné mladistvé. *Trestněprávní revue*, 2016, roč. 15, č. 1, s. 1.

DIBLÍKOVÁ, Simona. Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, v praxi. *Trestněprávní revue*, 2013, roč. 12, č. 9, s. 213.

ŘÍHA, Jiří. Ještě k nepřičetnosti podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (zejména ke vztahu § 5 odst. 1, 2 ZSVM a § 12 TrZ). *Trestněprávní revue*, 2006, roč. 5, č. 10, s. 293.

SOTOLÁŘ, Alexander. K zániku trestnosti činu spáchaného mladistvým podle § 7 zákona o soudnictví ve věcech mládeže a k jeho procesním důsledkům. *Trestněprávní revue*, 2004, roč. 3, č. 5, s. 156.

MATIAŠKO, Maroš. Modely systémov súdництва pre mládež. *Trestněprávní revue*, 2011, roč. 10, č. 8, s. 232.

VÁLKOVÁ, Helena. Proč byla reforma trestního soudnictví ve věcech mládeže oddálena a jaké byly její cíle?. *Trestněprávní revue*, 2002, roč. 1, č. 5, s. 135.

MADLIAK J., ROMŽA S. Niekoľko poznámok k rekodifikáciám trestnoprávných noriem v Slovenskej republike. *Bulletin advokacie*, 2007, roč. 14, č. 1, s. 38.

MATIAŠKO, Maroš. K otázce věkové hranice trestní odpovědnosti. Realita a mystifikace. *Trestněprávní revue*, 2008, roč. 7, č. 7, s. 214.

Judikatura

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006

Trestní kolegium Nejvyššího soudu ČSSR dne 16. 6. 1976 čj. Tpjf 30/76 [R 41/1976 tr.].

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 8 Tdo 1383/2015-30

Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 15. 12. 2008, č. j. 3 Tmo 26/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 5. 2017, sp. zn. 8 Tdo 469/2017

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 7. 6. 1978 sp. zn. 11 Tz 21/78 [R 17/1979 tr.]

Právní předpisy

Důvodová zpráva k zákonu, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, a některé další zákony

Důvodová zpráva k zákonu 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník

Důvodová zpráva k zákonu č. 41/2009 Sb. o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku

Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (o soudnictví ve věcech mládeže) ve znění pozdějších předpisů. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=817&CT1=0>>.

zákon č. 48/1931, o trestním soudnictví nad mládeží

zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Úmluva o právech dítěte

zákon č. 300/2005 Z. z. trestný zákon

2012. évi C. törvény, a Büntető Törvénykönyvről (maďarský trestní zákoník)

Důvodová správa k zákonu č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon SR

Internetové zdroje

www.psp.cz

www.mvcr.cz

SOLIL, Jiří. *Věková hranice trestní odpovědnosti v českých zemích* [online]. *pravni prostor.cz*, 16. června 2014 [cit. 1. srpna 2018]. Dostupné na <<https://www.pravni prostor.cz/clanky/trestni-pravo/vekova-hranice-trestni-odpovednosti-v-ceskych-zemich>>.

ČTK. *Tejc navrhne snížení hranice trestní odpovědnosti na 13 let* [online]. *pravni prostor.cz*, 28. února 2016 [cit. 1. srpna 2018]. Dostupné na <<http://www.ceska-justice.cz/2016/02/tejc-navrhne-snizeni-hranice-trestni-odpovednosti-na-13-let/>>.

HROMÁDKA, Martin, MEDEK, Petr. *Pospíšil je ochoten vrátit novelou trestní odpovědnost na 15 let* [online]. *irozhlas.cz*, 16. listopadu 2008 [cit. 1. srpna 2018]. Dostupné na <https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/pospasil-je-ochoten-vratit-novelou-trestni-odpovednost-na-15-let_200811161552_mhromadka>.

Stenografický zápis 16. schůze, 16. května 2003 [online]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/eknih/2002ps/stenprot/016schuz/s016126.htm>>.

Systémové doporučení Ligy lidských práv č. 10. *Soudnictví ve věcech dětí mladších patnácti let*. [online]. Liga lidských práv. 2014. s. 38. [cit. 15. 3. 2016]. Dostupné na: <<http://llp.cz/publikace/soudnictvi-ve-vecech-deti-mladsich-patnacti-let/>>.

JANUŠ, Jan, LÉKO, Kristián. *Do vězení ve třinácti letech* [online]. *cak.cz*, 1. března 2016 [cit. 1. srpna 2018]. Dostupné na <<https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=15700>>.

ČTK. *Pelikán odmítá snížení hranice trestní odpovědnosti. Je to nahánění laciných bodů, vysvětluje* [online]. *cak.cz*, 25. května 2016 [cit. 1. srpna 2018]. Dostupné na <<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/pelikan-je-proti-snizeni-hranice-trestni-odpovednosti-navrh/r~c696d2f4240111e6abfa0025900fea04/>>.

Abstrakt

Diplomová práce s názvem „Trestní odpovědnost mladistvých“ je věnována problematice trestní odpovědnosti mladistvých v české právní úpravě. Diplomová práce je rozdělena do 5 kapitol. První kapitola se zabývá stručným historickým vývojem trestní odpovědnosti mladistvých na našem území. Následující kapitola se věnuje právní úpravě trestní odpovědnosti mladistvých v České republice a je zaměřena na zákon č. 218/2003 Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Kapitola vymezuje základní pojmy stanovené tímto zákonem, základní zásady a vztah tohoto zákona k ostatním předpisům.

Následující kapitola je stěžejní kapitola mé práce, jelikož se zabývá pojmy zakládajícími trestní odpovědnost a tyto pojmy blíže rozvádí. Následně vymezují podmínky zániku trestní odpovědnosti mladistvých delikventů, a to účinnou lítost a promlčení.

Čtvrtá kapitola obsahuje srovnávání právní úpravy trestní odpovědnosti mladistvých u nás se zahraničními úpravami s důrazem na úpravu slovenskou a německou. V závěrečné kapitole hodnotím právní úpravu de lege lata a zabývám se návrhy de lege ferenda.

The thesis titles „Criminal responsibility of young offenders“ is dedicated to the criminal responsibility of young offenders in Czech legislation. The thesis is divided into five main chapters. The first chapter deals with the brief historical development of criminal responsibility of young offenders in our country. The next chapter is dedicated to legislation of the criminal responsibility of young offenders in the Czech Republic and is focused on Act No. 218/2003. The chapter defines the basic terms provided by this Act, the main principles and relationship between this Act and other legislation.

The next chapter is the main chapter of my work, because it deals with the terms of criminal liability and divides these terms more closely. Then I define the conditions of the termination of criminal responsibility of young offenders, lapse and active repentance.

The fourth chapter contains comparison of the legal regulation of criminal responsibility of juveniles in our country with the foreign legal regulations with an

emphasis on Slovak and German legal regulations. In the final chapter I assess the legislation *de lege lata* and I deal with the proposals *de lege ferenda*.

Klíčová slova/Keywords

Trestní odpovědnost, relativní trestní odpovědnost, mládež, mladistvý, dítě mladší patnácti let, provinění, hranice trestní odpovědnosti, rozumová a mravní vyspělost, zánik trestní odpovědnosti

Criminal responsibility, the relative criminal responsibility, youth, juvenile, child under fifteen, offense, age of criminal responsibility, mental and moral maturity, extinction of criminal liability